

JSWR
2791-836X

**Uluslararası
Sosyal
Hizmet
Araştırmaları
Dergisi**

4 [3]

International Journal of Social Work Research

JSWR

Volume 4 Issue 3 November 2024
Cilt 4 Sayı 3 Kasım 2024

PUBLICATION DATE / YAYIN TARİHİ

30.11.2024

Uluslararası Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi

Yayınlanma sıklığı: Yılda 3 Sayı

e-ISSN: 2791-836X

Yayınlandığı Platform: Dergipark

Adres: <https://www.dergipark.org.tr/tr/pub/jswrpub>

İletişim: jswrpub@gmail.com

Index Bilgisi:

1. ASOS Index - <https://www.asosindex.com.tr/>
2. ESJI Index - <http://esjindex.org/>
3. EuroPub - <https://europub.co.uk/>
4. IPIndexing - <https://ipindexing.com/>

Baş Editör

Hüseyin DOĞAN

Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi

Ağrı

Alan Editörleri*

SOSYAL HİZMET EĞİTİMİ VE TARİHİ

Ahmet TÜRK

Sinop Üniversitesi

Sinop

DEZAVANTAJLI GRUPLAR

Ayşe Şeyma TURGUT ARIKAN

Kocaeli Üniversitesi

Kocaeli

SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK, İLKİM KRİZİ VE EKOLOJİK SOSYAL HİZMET

Hüseyin DOĞAN

Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi

Ağrı

TOPLUMSAL CİNSİYET VE EŞİTSİZLİKLER

İslam AKÇE

Mardin Artuklu Üniversitesi

Mardin

SOSYAL POLİTİKA

Kenan ÖZMEN

Muş Alparslan Üniversitesi

Muş

SOSYAL HİZMET UYGULAMA VE PRATİKLERİ

Resul DURAN

Hakkâri Üniversitesi

Hakkâri

Editör Yardımcısı ve Sekreteryası

Mesut KOÇ

Muş Alparslan Üniversitesi

Muş

Son Okuyucu

Hakan COŞKUN

Munzur Üniversitesi

Tunceli

Türkçe Yazım ve Dil Editörü

Safer BOZARSLAN

Iğdır Üniversitesi

Iğdır

İngilizce Yazım ve Dil Editörü

Fırat KESKİN

Hakkari Üniversitesi

Hakkari

İstatistik Editörü

Yusuf DİLBİLİR

Hakkâri Üniversitesi

Hakkâri

Editör Kurulu*

Ahmet TÜRK

Sinop Üniversitesi

Sinop

Ebülfaz SÜLEYMANLI

Üsküdar Üniversitesi

İstanbul

Ayşe Şeyma TURGUT ARIKAN

Kocaeli Üniversitesi

Kocaeli

Felicia ANDRIONI

Petroşani Üniversitesi

Romanya

Hüseyin DOĞAN

Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi

Ağrı

İslam AKÇE

Mardin Artuklu Üniversitesi

Mardin

İsmail DÖNMEZ

Muş Alparslan Üniversitesi

Muş

Kenan ÖZMEN

Muş Alparslan Üniversitesi

Muş

Resul DURAN

Hakkâri Üniversitesi

Hakkâri

Ronald A. Feldman

Columbia Üniversitesi

ABD

Salih GÜLEN

Muş Alparslan Üniversitesi

Muş

Sanela Bašić

Sarajevo Üniversitesi

Bosna Hersek

Editör Danışma Kurulu*

Ahmet Burhan ÇAKICI

Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi

Karaman

Bekir GÜZEL

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi

Rize

Beyza ERKOÇ

Bülent Ecevit Üniversitesi

Zonguldak

Deniz ŞARLAK

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

Muğla

Emre KOL

Anadolu Üniversitesi

Eskişehir

Felicia ANDRIONI

Petroşani Üniversitesi

Romanya

Feyza NAZİK

Bingöl Üniversitesi

Bingöl

Hakan ACAR

Liverpool Hope Üniversitesi

İngiltere

Hasan Hüseyin TAYLAN

Sakarya Üniversitesi

Sakarya

Hıdır APAK

Mardin Artuklu Üniversitesi

Mardin

İshak AYDEMİR

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi

Sivas

İsmet Galip YOLCUOĞLU

İstanbul Gelişim Üniversitesi

İstanbul

Mehmet Zafer DANIŞ

Sakarya Üniversitesi

Sakarya

Mehtap SÖNMEZ

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi

Kahramanmaraş

Rifat BİLGİN

Fırat Üniversitesi

Elâzığ

Ronald A. Feldman

Columbia Üniversitesi

ABD

Rumeysa AKGÜN

Kırıkkale Üniversitesi

Kırıkkale

Sanela Bašić

Sarajevo Üniversitesi

Bosna Hersek

Seda TOPGÜL

Akdeniz Üniversitesi

Antalya

Sema BUZ

Hacettepe Üniversitesi

Ankara

Serhat TEK

Bitlis Eren Üniversitesi

Bitlis

Tarık TUNCAY

Hacettepe Üniversitesi

Ankara

Vedat IŞIKHAN

Hacettepe Üniversitesi

Ankara

Yasemin ÖZKAN

Hacettepe Üniversitesi

Ankara

*Kurul üyelerinin adları isme göre alfabetik olarak sıralanmıştır.

Amaç

Uluslararası Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi (JSWR)'nin amacı; sosyal hizmet, sosyal politika, sosyal refah gibi insani hizmetlerin tümünü kapsayan araştırmaların bilimsel bilgi üretimine katkıda bulunmak ve teorik anlayışı ilerleterek uygulamalarda kullanımını sağlamaktır. Bu bağlamda dergi; araştırma makalesi, olgu sunumu, derleme, kitap incelemeleri vb. çalışmalara yer vermeyi hedeflemektedir.

Kapsam

JSWR; sosyal hizmet ve sosyal politika biliminin kapsamı içine giren tüm sorun ve problemler hakkında bilgi sağlayan çalışmalarını bünyesinde barındırmaktadır. Temel kriter araştırmaların sosyal hizmet mesleği odağında yapıyor olmasıdır. Derginin kapsamına giren konular şunlardır: Sosyal politika, aile, çocuk, kadın, gençler, göçmenler, yoksulluk, işsizlik, engellilik, yaşlılık, sosyal refah, sosyal politika, madde bağımlılığı, cinsel istismar, insan hakları vb.

Dergi kapsamında yazılan yazıların sorumluluğu yazarlarına aittir. Bu konuda dergiye herhangi bir sorumluluk yüklenemez

International Journal of Social Work Research

Frequency: Tri-quarterly

e-ISSN: 2791-836X

Published Platform: Dergipark

Address: <https://www.dergipark.org.tr/en/pub/jswrpub>

Contact: jswrpub@gmail.com

Indexing:

1. ASOS Index - <https://www.asosindex.com.tr/>
2. ESJI Index - <http://esjindex.org/>
3. EuroPub - <https://europub.co.uk/>
4. IPIndexing - <https://ipindexing.com/>

Chief Editor

Hüseyin DOĞAN

Agri Ibrahim Cecen University

Agri

Section Editors*

SOCIAL WORK EDUCATION AND HISTORY

Ahmet TÜRK

Sinop University

Sinop

DISADVANTAGED GROUPS

Ayşe Şeyma TURGUT ARIKAN

Kocaeli University

Kocaeli

SUSTAINABILITY, CLIMATE CRISIS AND ECOLOGICAL SOCIAL WORK

Hüseyin DOĞAN

Agri Ibrahim Cecen University

Agri

GENDER AND INEQUALITIES

İslam AKÇE

Mardin Artuklu University

Mardin

SOCIAL POLICY

Kenan ÖZMEN

Muş Alparslan University

Muş

SOCIAL WORK APPLICATIONS AND PRACTICES

Resul DURAN

Hakkâri University

Hakkâri

Deputy Editor and Secretariat

Mesut KOÇ

Muş Alparslan University

Muş

Proofreader

Hakan COŞKUN

Munzur University

Tunceli

Turkish Copyeditor and Language Editor

Safer BOZARSLAN

Iğdır University

Iğdır

English Copyeditor and Language Editor

Fırat KESKİN

Hakkâri Üniversitesi

Hakkâri

Statistic Editor

Yusuf DİLBİLİR

Hakkâri University

Hakkâri

Editorial Board*

Ahmet TÜRK

Sinop University

Sinop

Ayşe Şeyma TURGUT ARIKAN

Kocaeli University

Kocaeli

Ebülfaz SÜLEYMANLI

Üsküdar University

İstanbul

Felicia ANDRIONI

University of Petroşani

Romania

Hüseyin DOĞAN

Agri Ibrahim Cecen University

Agri

İslam AKÇE

Mardin Artuklu University

Mardin

İsmail DÖNMEZ

Muş Alparslan University

Muş

Kenan ÖZMEN

Muş Alparslan University

Muş

Resul DURAN

Hakkâri University

Hakkâri

Ronald A. Feldman

Columbia University

USA

Salih GÜLEN

Muş Alparslan University

Muş

Sanela Bašić

University of Sarajevo

Bosnia and Herzegovina

Editorial Advisory Board*

Ahmet Burhan ÇAKICI

Karamanoğlu Mehmetbey University

Karaman

Bekir GÜZEL

Recep Tayyip Erdoğan University

Rize

Beyza ERKOÇ

Bülent Ecevit University

Zonguldak

Deniz ŞARLAK

Muğla Sıtkı Koçman University

Muğla

Emre KOL

Anadolu University

Eskişehir

Felicia ANDRIONI

University of Petroşani

Romania

Feyza NAZİK

Bingöl University

Bingöl

Hakan ACAR

Liverpool Hope University

England

Hasan Hüseyin TAYLAN

Sakarya University

Sakarya

Hıdır APAK

Mardin Artuklu University

Mardin

İshak AYDEMİR

Sivas Cumhuriyet University

Sivas

İsmet Galip YOLCUOĞLU

İstanbul Gelişim University

İstanbul

Mehmet Zafer DANIŞ

Sakarya University

Sakarya

Mehtap SÖNMEZ

Kahramanmaraş Sütçü İmam University

Kahramanmaraş

Rifat BİLGİN

Firat University

Elâzığ

Ronald A. Feldman

Columbia University

USA

Rumeysa AKGÜN

Kırıkkale University

Kırıkkale

Sanela Bašić

University of Sarajevo

Bosnia and Herzegovina

Seda TOPGÜL

Akdeniz University

Antalya

Sema BUZ

Hacettepe University

Ankara

Serhat TEK

Bitlis Eren University

Bitlis

Tarık TUNCAY

Hacettepe University

Ankara

Vedat İŞIKHAN

Hacettepe University

Ankara

Yasemin ÖZKAN

Hacettepe University

Ankara

*The names of the members of the board are listed alphabetically by name.

Aim

The purpose of the International Journal of Social Work Research (JSWR); To contribute to the production of scientific knowledge of research covering all human services such as social work, social policy and social welfare, and to advance the theoretical understanding and ensure its use in practice. In this context, the journal; research article, case report, review, book reviews etc. aims to include studies.

Scope

JSWR; It includes studies that provide information about all problems and problems that fall within the scope of social work and social policy science. The main criterion is that the research is conducted with the focus of the social work profession. The topics covered by the journal are as follows: Social policy, family, children, women, youth, immigrants, poverty, unemployment, disability, old age, social welfare, social policy, substance abuse, sexual abuse, human rights, etc.

The responsibilities of the articles written within the scope of the journal belong to the authors. No responsibility can be placed on the journal in this regard.

İçindekiler / Contents

Cilt 4, Sayı 3,
Kasım 2024

Volume 4, Issue 3,
November 2024

Derleme Makaleler

Review Articles

- 28** **Gruplarla Sosyal Hizmet Uygulamalarında Travma Bilgili Yaklaşım**
Trauma Informed Approach in Social Work Practices with Groups
Merve Deniz PAK GÜRE, Doğucan ÇATULAY, Yüstra Selin APAYDIN
- 43** **Bebek Patlaması Kuşağının 21. Yüzyıl Yaşlılarla Sosyal Hizmet Çalışmaları Açısından İncelenmesi**
Examining The Baby Boomer Generation In Terms of The 21st Century Social Work with Elderly
Hatice Hale YURTTABIR

Trauma Informed Approach in Social Work Practices with Groups

Gruplarla Sosyal Hizmet Uygulamalarında Travma Bilgili Yaklaşım

Merve Deniz PAK GÜRE^{(1), (*)}, Doğan ÇATULAY⁽²⁾, Yüstra Selin APAYDIN⁽³⁾

ABSTRACT

Trauma is a reaction to an event or series of events that exceed the individual's ability to cope, significantly impair functionality, and cause adverse physical, psychosocial, and cognitive effects. Social workers work with clients who have experienced various traumatic life events such as violence, neglect, abuse, illness, loss, disaster, and migration. Social workers carry out group social work practices with clients who have traumatic stress reactions. The multifaceted effects of trauma require a specialized framework for effective intervention to meet the needs of individuals who have experienced traumatic life events. The trauma-informed approach, which includes understanding, recognizing, and responding to the impact of trauma, is one of the most important ones. This study aims to present the principles of how to use the trauma-informed approach in group social work practice. The trauma-informed approach seeks to minimize re-traumatization and support recovery and resilience by ensuring that social work interventions are sensitive to the needs and experiences of traumatized individuals. The trauma-informed approach has principles of safety, trustworthiness and transparency, empowerment, choice, respect, collaboration, and reciprocity. These principles provide a framework for building a sense of safety and trust in group social work practice, fostering open communication and mutual respect, supporting choice and collaboration, and empowerment.

Keywords: Trauma, trauma-informed approach, group work, social work with groups, social work

ÖZET

Travma, bireyin başa çıkma yeteneğini aşan, işlevselliğini önemli ölçüde bozan, fiziksel, psikososyal ve bilişsel açıdan olumsuz etkilere neden olan bir olaya veya olaylar dizisine verilen tepkidir. Sosyal hizmet uzmanları şiddet, ihmal, istismar, hastalık, kayıp, afet ve göç gibi çeşitli travmatik yaşam olaylarını deneyimleyen müracaatçılarla çalışmakta ve grupla sosyal hizmet uygulamaları gerçekleştirilmektedir. Travmanın çok yönlü etkileri, travmatik yaşam olayını deneyimleyen bireylerin ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik etkili müdahale için özel bir çerçeve gerektirmektedir. Travmanın etkisini anlamayı, tanımayı ve tepki vermeyi içeren travma bilgili yaklaşım bunların başında gelmektedir. Bu çalışmanın amacı grupla sosyal hizmet uygulamalarında travma bilgili yaklaşımın nasıl kullanılacağı ile ilgili ilkelerin ortaya konulmasıdır. Travma bilgili yaklaşım, sosyal hizmet müdahalelerinin travma yaşayan bireylerin ihtiyaçlarına ve deneyimlerine duyarlı olmasını sağlayarak yeniden travmatizasyonu en aza indirmeyi, iyileşmeyi ve dayanıklılığı desteklemeyi amaçlamaktadır. Travma bilgili yaklaşımın güvenlik, güvenilirlik ve şeffaflık, güçlendirme, seçim, saygı, iş birliği ve karşılıklılık ilkeleri bulunmaktadır. Bu ilkeler grupla sosyal hizmet uygulamalarında güvenlik ve güven duygusunun oluşturulması, açık iletişimin ve karşılıklı saygının geliştirilmesi, seçim ve iş birliği yapabilmeyi desteklemesi ve nihai olarak güçlenmenin sağlanması için bir çerçeve sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Travma, travma bilgili yaklaşım, grup çalışması, gruplarla sosyal hizmet, sosyal hizmet

* Responsible Author/Sorumlu yazar

¹ Doç. Dr., Başkent Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, mdpak@baskent.edu.tr

0000-0001-7060-3729

² Sosyal Hizmet Uzmanı, Başkent Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, catulaydogu23@gmail.com,

0009-0007-5837-3781

³ Sosyal Hizmet Uzmanı, Başkent Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, selinapaydin@gmail.com

0009-0003-8989-2382

Article History/Makale Tarihi:

Received/Teslim : 28.06.2024

Accepted/Kabul : 18.08.2024

Published/Yayımlama : 31.11.2024

Cited/Atf:

Pak Güre, M.D., Çatulay, D., & Apaydin, Y.S. (2024). Gruplarla sosyal hizmet uygulamalarında travma bilgili yaklaşım, *Uluslararası Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1 (2), 28-41.

Copyright/Telif Hakkı

Bu makale, Creative Commons Atf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı (CC BY NC)'nin hüküm ve koşulları altında dağıtılan açık erişimli bir makaledir.

GİRİŞ

Türk Dil Kurumu (2024) travmayı fiziksel ve ruhsal yönden ele alarak “sarsıntı” ve “bir dokunun yapısını, biçimini bozan ve dıştan mekanik bir tepki sonucu oluşan yara ve örselenme” olmak üzere iki ayrı biçimde tanımlamaktadır. Ruhsal açıdan bakıldığında travma, DSM-V kapsamında Amerikan Psikoloji Birliği tarafından “Kişilerin kaza, ölüm, doğal afet, tecavüz gibi yıkıcı etkileri olan olaylara karşı kendi davranışları üzerinde uzun süreli olumsuz etkileri olan, deneyimlenen veya tanık olunan olaylar” olarak tanımlanmıştır (APA, 2013). Amerika Madde Kullanımı ve Ruh Sağlığı Hizmetleri Yönetimi Birliği (2014) ise travmayı “Bireyin yaşamını tehdit eden veya zarar verici bir olayı/durumu deneyimlediği ve bireyi fiziksel, duygusal ve sosyal açıdan etkileyen olaylar” olarak ele almaktadır. Bu tanımlara göre travma, bireylerin yaşamlarını tehdit eden çeşitli deneyimler sonucunda ortaya çıkan ve işlevselliği olumsuz etkileyen durumlardır. Travma, genellikle bireylerin beden bütünlüğüne yönelik tehdit oluşturmaktadır. Bireyler bu durumları doğrudan yaşayabileceği gibi tanık olabilir, olaydan haberdar olabilir veya olaya ilişkin ayrıntılara tekrarlayıcı ya da yoğun biçimde maruz kalarak travma deneyimi yaşayabilir (Van der Kolk, 1998). Travmatik yaşam olayları türleri açısından savaş, işkence, tecavüz, terör eylemleri, trafik kazası gibi insan kaynaklı ve deprem, yangın, sel, çığ gibi doğa kaynaklı olaylar olmak üzere iki gruba ayrılabilir (Dye, 2018).

Travmatik olaylara verilen tepkiler kişiden kişiye farklılık gösterebilmektedir (Bayram, Duman ve Demirtaş, 2018). Travmatik olaydan hemen sonra bireyler hiçbir tepki göstermeyebilir. Travma sonrası tepkiler olaydan daha sonra ortaya çıkabilir ve bir aydan fazla sürebilir (Herbert, 2016). Ayrıca travmanın neden olduğu olumsuz etkiler kısa sürede geçebileceği gibi daha uzun süre de gözlemlenebilir. DSM-V’ye göre ‘Akut Stres Bozukluğu (ASB)’ travmatik bir olayın ardından bireyde hemen ortaya çıkan ve belirtileri en az üç gün, en fazla bir ay boyunca süren bir bozukluktur (APA, 2013). Travmatik olay yaşayan birinin akut stres bozukluğu belirtileri göstermesi “normaldir”. Çünkü akut stres bozukluğu kapsamında bireylerin verdiği tepkiler “anormal olaylara verilen normal tepkilerdir” (Çolak, Kokurcan ve Hüseyin, 2019). Travma sonrasında uzun süreli etkilerin görüldüğü durumlarda ise Travma Sonrası Stres Bozukluğu (TSSB) ortaya çıkabilmektedir (Güneş Aslan, 2022). DSM-V’te TSSB belirtilerinin yetişkinlerde, ergenlerde ve altı yaşından büyük çocuklarda görülebileceği ortaya konulmuştur. Yine DSM-V’te bireyin TSSB tanısı alabilmesi için belirtilerin en az bir ay sürmesi gerektiği vurgulanmıştır. TSSB’nin bireyde uzun süre meydana gelmesi durumunda travma sonrası stres bozukluğu kronik travmaya evrilebilmektedir (Bolu, Erdem ve Öznur, 2014). Kronik travma yaşayan bireylerde kompleks (karmaşık) travma da oluşabilmektedir. Bu durum daha çok çocukluk yıllarında uzun süre travmatik olaya maruz kalan bireylerde ortaya çıkmaktadır (Courtois ve Ford, 2013; Taycan ve Yıldırım, 2015). Bu yönüyle kompleks travma, çocukluk çağında ortaya çıkması durumunda gelişimsel travma olarak da adlandırılmaktadır (Alpay ve Çelik, 2022; Clark, Classen, Fournier ve Shetty, 2015).

Sosyal hizmet uzmanları travmatik yaşam olayları yaşayan müracaatçılarla sıklıkla çalışmaktadır. Bunlar arasında şiddet, ihmal ve istismar, kazalar, afetler, göç deneyimi, yoksulluk ve hastalıklar gibi bireyleri zorlayan yaşantılar bulunmaktadır. Sosyal hizmet uzmanları terapötik müdahaleler kullanarak bu bireyleri desteklemede önemli roller üstlenmektedir (Joseph ve Murphy, 2014). Travma konusunda bilgilendirilmiş bir yaklaşımı sosyal hizmet uygulamalarına dahil etmek, travmatik olaylar yaşayan bireyleri etkili bir şekilde desteklemek için temel bir çerçeve sağlamaktadır (Levenson, 2017). Bu yaklaşımın temeli travmanın yaygın etkisini anlama ve müracaatçılardaki travmaya bağlı semptomları tanımadır. Travma bilgili yaklaşımı benimseyen sosyal hizmet uzmanları, müdahalelerinde güvenliğe, güvenilirliğe ve şeffaflığa öncelik vererek müracaatçıların kendilerini güvende hissettikleri ve saygı duyulduğunu fark ettikleri bir ortam yaratmaktadır (Knight, 2015). Bireyin deneyimlerine ve ihtiyaçlarına duyarlı olarak sosyal hizmet müdahalelerinin buna göre uyarlanması ve böylece yeniden travmatizasyondan kaçınmaya çalışmak temel hedeflerden biridir. Bu yaklaşım, müracaatçıları karar alma sürecine dahil ederek ve dayanıklılıklarını geliştirerek güçlendirmenin önemini vurgulamaktadır (Berthold ve Fischman, 2014).

Bireyle, grupta ve toplumla çalışan sosyal hizmet uzmanları travma yaşayan bireylerle farklı uygulama düzeylerinde bir araya gelmektedir. Travma bilgili yaklaşımın grupta sosyal hizmet müdahalelerinde kullanılması, tüm grup üyeleri için destekleyici ve iyileştirici bir ortam yaratmak açısından kritik öneme sahiptir (Baird ve Alaggia, 2021). Grup çalışmalarında sosyal hizmet uzmanları, her üyenin farklı tür ve derecelerde travma deneyimlemiş olabileceğini kabul etmeli ve

gruptaki liderlik tarzını çeşitli deneyimlere uyum sağlayacak şekilde uyarlamalıdır (Mersky, Topitzes ve Britz, 2019). Bu çalışmada grupla sosyal hizmet uygulamalarında travma bilgili yaklaşımın nasıl kullanılacağı ile ilgili ilkelerin ortaya konulması amaçlanmaktadır. Bu çalışmanın travma bilgili yaklaşımın grupla sosyal hizmet uygulamalarında kullanımı konusunda bilgi sağlaması ve müdahalelerin geliştirilmesi açısından fayda sağlayacağı düşünülmektedir.

1. TRAVMANIN TEMEL ÇERÇEVESİ VE KAPSAMI

Travma, bireylerin beden ve ruh sağlığı üzerinde önemli etkileri bulunan yaşantılardır (Sargın ve Akdan, 2016; Shapiro, 2012). Travmatik olayların deneyimlenmesi sonucunda bireyler üzerinde olumsuz etkiler meydana gelmektedir. Travmatik olay yaşayan bireylerin fiziksel, ruhsal, bilişsel ve sosyal yönden çeşitli tepkiler verdiği görülmektedir (Şekil 1). Bu tepkiler kişiden kişiye göre değişiklik göstermektedir (Yule ve Smith, 2013). Çünkü bireylerin travmatik olayları yaşama ve bunları algılama şekilleri, bu olayların kişilerin hayatını, duygularını ve düşüncelerini ne ölçüde olumsuz etkilediğine bağlı olarak birbirinden farklıdır. Bu bağlamda travma, kişisel bir deneyimdir (Kilpatrick, Resnick ve Milanak, 2013).

Fiziksel etkiler	Ruhsal Etkiler	Sosyal Etkiler	Bilişsel Etkiler
<ul style="list-style-type: none"> •Aşırı uyarılma hali •Sürekli tetikte olma •Kalp çarpıntısı •İrkilme •Hızlı soluk alıp verme •Işığa ve sese karşı yüksek duyarlılık •Uyku problemleri •Kas ağrıları •Mide bulantısı •Yorgunluk •Baş ağrısı •İştah problemleri •Bağışıklık sisteminin zayıflaması 	<ul style="list-style-type: none"> •Güvensizlik •Korku •Kaygı •Suçluluk •Sinir ve öfke patlamaları •Çaresizlik •Umutsuzluk •Apati (İlgisizlik) •Depresyon •Stres •Panik •Madde ve davranışsal bağımlılık örüntüleri •Dissosiyasyon •Umutlu olma •Minnet duyma 	<ul style="list-style-type: none"> •Aile, arkadaş ve iş arkadaşları ile ilişkilerde sorunlar •Sosyal rollerde değişimler •İlişkilerde aşırı kontrolcü davranma •Kişilerarası iletişim problemleri •Güven problemleri •Sosyal izolasyon •İçe kapanma •Damgalanma 	<ul style="list-style-type: none"> •Depersonalizasyon •Derealizasyon •Hafıza problemleri •Flashbackler •Problem çözme becerisinde düşme •Konsantrasyon ve dikkat toplamada güçlük •Güvende olmama •İncinebilir olma

Şekil 1: Travmanın bireyler üzerindeki etkileri

Travma tepkileri fiziksel, ruhsal, bilişsel ve sosyal olmak üzere dörde ayrılabilir. Bu tepkiler sırasıyla ele alınacaktır. İlk olarak travmaya maruz kalan bireylerde çeşitli somatik-fiziksel tepkiler görülmektedir. Bunlar arasında öne çıkan en yaygın belirti aşırı uyarılma halidir. Aşırı uyarılmış birey sürekli tetikte olma, kalp çarpıntısı, titreme, hızlı soluk alıp verme, aşırı irkilme, ışığa ve sese karşı çok fazla duyarlılık geliştirme, uyumada zorluk çekme gibi somatik tepkiler gösterebilir (Clark vd., 2015; Levine ve Frederick, 2013). Bu tepkiler özellikle boyun, omuzlar ve sırt gibi bölgelerde gerginliğe, kalp atış hızının artmasına ve kronik kas ağrılarına yol açabilir. Bu durum, stres kaynaklı baş ağrılarına veya migrene de neden olabilir (Atli ve Haspolat, 2023). Aşırı uyarılma hali bireylerin sindirim sistemini etkileyerek iştah değişimi, karın ağrısı, mide bulantısı, ishal veya kabızlık gibi semptomlara da sebep olabilir (Kendall-Tackett, 2009). Bireyler ayrıca sürekli stres ve aşırı tetikte olma nedeniyle uykusuzluk ve yorgunluk yaşayabilir. Devam eden bu stres tepkisi, bağışıklık sistemini zayıflatabilir ve bireyi hastalıklara karşı savunmasız hale getirebilir (Foertsch ve Reber, 2020).

Travmanın yol açtığı fiziksel tepkilerin ardından ruhsal etkiler ikinci olarak ele alınabilir. Travmatik deneyimler bireyin psikolojik iyilik halini derinden etkileyen çok çeşitli sorunlara yol açabilir. Bireylerin travmaya bağlı olarak korku, kaygı, suçluluk, sinir ve öfke patlamaları, depresyon ve anksiyete gibi ruhsal tepkiler geliştirdiği görülmektedir (Blehm, 2024). Pek çok kişide çökkün duygu durum ve üzüntü uzun süreli olarak ortaya çıkmaktadır (Watters, Aloe ve Wojciak, 2023). Bu durum bireylerin aktivitelere karşı ilgi kaybı yaşamasına yol açmaktadır. Travmanın en ciddi ruhsal etkilerinden biri, travmatik olayla ilgili rahatsız edici anıları, geriye dönüşleri (*flash back*), kabusları ve şiddetli kaygıyı içeren TSSB'dir (Van Ments ve Treur, 2022). Duygusal uyumsuzluk ve küntlük, bireylerin duyguları deneyimlemede zorlanabileceği, sosyal yaşamdan kendilerini kopuk hissedebileceği veya hayata olan ilgiyi kaybedebileceği diğer bir yaygın etkidir. Travmatik yaşam olaylarını deneyimleyen bireyler potansiyel tehditlere karşı sürekli tetikte oldukları için rahatlamaları veya konsantre olmaları zorlaşmaktadır (Kivimäki, 2021). Bu artan uyarılma durumu, sinirlilik, öfke patlamaları ve hayal kırıklığına yol açabilir. Travmatik olayla ilgili suçluluk ve utanç duyguları görülebilir (Win, Zainal ve Newman, 2021). Bireylerin bu zorlayıcı duygularla ve ruhsal belirtilerle başa çıkabilmek için madde veya davranışsal bağımlılıklara yönelebildiği de ifade edilebilir (Schimmenti vd., 2022). Bireylerde ortaya çıkan bu olumsuz ruhsal belirtilerin yanı sıra travmatik olaydan sonra hayatta kaldığı için şükran duygusu, diğer kişilerden yardım aldığı için minnet duyma ve travma sonrası büyüme tepkileri de görülebilir (Henson, Truchot ve Canevello, 2021).

Travmanın yol açtığı ruhsal tepkilerin ardından sosyal etkiler üçüncü olarak ele alınabilir. Travmatik deneyimler, bireyin sosyal çevreleriyle olan etkileşimlerini ve ilişkilerini önemli ölçüde etkileyebilir. İnsan sosyal bir varlık olduğu için travmatik bir olayı deneyimlemek, bireylerin aile, arkadaş ilişkileri ve iş hayatını da etkileyebilir (Kline ve Palm Reed, 2021). En yaygın sosyal yansımalarından biri, bireylerin sosyal etkileşimlerden kaçınmasına ve izolasyonun artmasına yol açan sosyal geri çekilmedir. İlişkilerdeki geri çekilme gerginliğe neden olabilir; aile, arkadaşlar ve iş arkadaşları ile çatışma yaratabilir (Rakesh vd., 2022). Sosyal destek sistemleri zayıflayabilir. Travmatik olayların bireylerin güvende hissetmeleri ile ilgili algılarına zarar vermesinden dolayı, diğer kişilerle ilişkilerin kurulması ve sürdürülmesi zorlayıcı olabilir. Bu açıdan travmatik olayın yaşanmasının ardından bireyler başkalarıyla iletişim kurmakta, duygularını ifade etmekte ve yönetmekte zorlanabilir (Alpay ve Çelik, 2022; Büyükdag ve Bal, 2020).

Travmanın yol açtığı sosyal tepkilerin ardından bilişsel etkiler son olarak ele alınabilir. Travma sonrasında bireylerde çeşitli bilişsel bozukluklar da meydana gelebilmektedir. Travma deneyiminden hemen sonrasında istem dışında gelişen anımsamalar, travmatik olayın tekrar tekrar yaşanması (*flashback*) ve olaya ilişkin uyaranlardan kaçınmak gibi belirtiler de ortaya çıkabilmektedir (Lotfi ve Başçılar, 2017; Yavuz ve Karatepe, 2015). Bu bilişsel bozuklukların başında dissosiyatif belirtiler bulunmaktadır. Dissosiyatif belirtiler (çözülme belirtileri) depersonalizasyon (kendine yabancılaşma) ve derealizasyon (gerçek dışılık) olmak üzere iki ayrı başlığa ayrılabilir. DSM-V'e göre depersonalizasyon (kendine ve çevreye yabancılaşma) "*Kişinin düşünceleri, duyguları, duyguları, bedeni veya eylemleri ile ilgili olarak gerçek dışılık, kendinden kopma veya dışarıdan bir gözlemciymiş gibi olduğu yaşantılar (örn. algısal değişiklikler, zaman algısında çarpıklık, kendiliğinden gerçek dışılığı ya da yokluğu, duygusal ve/veya bedensel uyuşma)*" olarak ele alınmıştır (APA, 2013). Derealizasyon ise "*Çevredekilerle ilgili olarak gerçek dışılık veya kopukluk yaşantıları (örn. insanlar ya da nesnelere gerçek dışı, düşsel, sisli, cansız veya görsel açıdan çarpık algı)*" olarak ifade edilmiştir (APA, 2013). Dissosiyatif belirtiler dışında travma yaşantısı olan bireylerin zihinlerinde bilişsel semptom olarak çeşitli flashbackler de meydana gelmektedir. Bu flashbacklerle bireyler zihinlerinde travmatik olayı tekrar tekrar yaşamaktadır (Bourne, Mackay ve Holmes, 2013). Ek olarak, travma yaşayan bireylerde odaklanmada zorlanma, problem çözme becerisinde düşme, hafıza problemleri yaşama, çeşitli bilişsel çarpıtmalar yapma gibi bilişsel temelli bozulmalar da meydana gelmektedir (İzci ve Ünveren, 2017; Özyanık ve Tarlacı, 2022).

Travmatik yaşam olayları sonrasında ortaya çıkan bu belirtilerin azaltılmasında, yeniden travmatize olmanın engellenmesinde, bireylerin iyilik halinin geliştirilmesinde, desteklenmeleri ve güçlenmelerinde travmaya duyarlı yaklaşımlar oldukça önemli bir yerde bulunmaktadır. Bu bağlamda travma bilgili yaklaşım (*trauma-informed approach*) veya travma bilgili bakım (*trauma-informed care*), bireylerin tepkilerini şefkatli bir şekilde anlamaya, empatik bir tutum geliştirmeye, bireyin ihtiyaçlarını bütüncül bir biçimde ele alarak iyilik halini arttırmaya odaklanmaktadır (McCartan, 2020).

2. TRAVMA BİLGİLİ YAKLAŞIM

Travma bilgili yaklaşım, Harris ve Fallot (2001) tarafından klinik uygulamalara yardımcı olması için geliştirilmiştir. Travma bilgili yaklaşım, bireylerin travmanın yaşamları üzerindeki etkilerini anlamak ve bu anlayış çerçevesinde hizmetlerin ve kaynakların bireylerin ihtiyaçlarını giderecek şekilde uygulanmasını sağlamayı içermektedir (Carello ve Butler, 2015). Bu yaklaşımın benimsenmesinin amacı, bireylerin istemeden yeniden travmatize edilmesini önlemek ve gereksinimleri doğrultusunda uygun hizmetleri almalarını sağlamaktır (Baird ve Alaggia, 2021). Travma bilgili yaklaşım direkt olarak travmatik deneyime müdahalede bulunmaz, aksine travmatik deneyime neden olan olaylara müdahalede bulunur ve sorunun altında yatan yaşantıların farkında olunmasını sağlar (Güneş Aslan, 2022). Bu doğrultuda, travma bilgili yaklaşım çerçevesinde sosyal hizmet uzmanları travmanın sebeplerinin ve travmanın etkilerinin birey üzerindeki etkilerinin farkında olmalı ve bireyle iş birliğine, güvene, empatiye, hoşgörüye dayalı bir ilişki geliştirmelidir (Butler, Critelli ve Rinfrette, 2011; Levenson, 2017).

Bireyin gelişimsel özellikleri ve çevresel faktörler, travma ile ilişkili bozuklukların tanısı değerlendirme kriterlerini oluşturmaktadır. “Stresle ilişkili bozukluklar” travma bilgili bakım açısından önemlidir. DSM-V ve ICD-11 özellikle TSSB’yi travma bilgili yaklaşımın merkezine almıştır (Maercker, 2013). Bu yaklaşım TSSB yaşayan bireylerin yeniden travmatize olmalarını engellemek için bireyleri destekleyecek uygulamaları ve iyileşmeyi kolaylaştırmayı içermektedir (Tekin ve Bayar, 2023). Bu yaklaşım “herkese uyan tek bir yaklaşım” değildir. Müdahaleler kişilerin kendine özgü ihtiyaçlarına göre şekillenir. Dolayısıyla, travma bilgili yaklaşım; bireyin iyileşmesine odaklı uygulamalara ve güçlendirme stratejilerine dayanmaktadır (Kelly, Boyd, Valente ve Czekanski, 2014).

Travma bilgili yaklaşımın altı ilkesi bulunmaktadır. Bunlar; güvenlik, güvenilirlik ve şeffaflık, güçlendirme, seçim, saygı, iş birliği ve karşılıklıdır (Şekil 2).

Şekil 2: Travma bilgili yaklaşımın ilkeleri¹

Travma bilgili yaklaşımın birinci ilkesi güvenlidir. Travmatize olmuş bireyler genellikle kendilerini güvende hissetmezler. Yaşadıkları travmatik deneyimler sonucunda zihinlerinde ‘dünya artık güvenilir bir yer değildir’ şemasını ve inancını oluştururlar (Isobel, Wilson, Gill ve Howe, 2021). Bu inanca sahip olan ve güvenlik ihtiyacı karşılanmayan bireylerle terapötik ilişkinin kurulmasında zorluk yaşanabilir. Bu bağlamda travma bilgili yaklaşımın uygulanmasında en öncelikli ilkenin güvenlik

¹ Şekil 2 yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

olduğu söylenebilir (Butler, Critelli ve Rinfrette, 2011). Güvenlik ilkesinin sadece bireyin fiziksel güvenliğini kapsadığı düşünülmektedir. Ancak güvenlik, bireyin yalnızca fiziksel güvenliğini ön plana almamaktadır. Bu ilke hem bireyin hem de sosyal hizmet uzmanının fiziksel ve psikolojik açıdan kendilerini güvende hissetmeleriyle ilişkilidir. Fiziksel güvenlik, çevrenin zarardan ve tehditlerden arınmış olmasını sağlamayı içerirken, psikolojik güvenlik ise güven, saygı ve şefkat atmosferinin geliştirilmesine odaklanır. Güvenlik ilkesinin karşılanması kişilerarası ilişkilerin kurulması bakımından oldukça önemlidir (Tekin ve Başer, 2021). Güvenlik ilkesinin uygulanması bireylerin destek arama ve deneyimlerini paylaşma konusunda daha rahat hissetmelerine yardımcı olabilir (Bendall vd., 2021).

Travma bilgili yaklaşımın ikinci ilkesi güvenilirlik ve şeffaflıktır. Bu yaklaşım açık, tutarlı iletişim, güvenilirlik ve dürüstlük gösteren eylemleri içerir. Travmatize olmuş bireylerin güven duyguları sarsılabilmektedir (Levenson, 2017). Bunun önüne geçmek, belirsizlik durumlarıyla çalışmak ve bireyde güven duygusu oluşturabilmek için duyguları anlamak; hizmetler, prosedürler, yasal düzenlemeler ve gizlilik gibi çeşitli konularda gerekli bilgilendirmeleri yapmak ve en önemlisi de tamamen şeffaf olmak gereklidir (Butler, Critelli ve Rinfrette, 2011). Bu yaklaşım ile bireylerin yaşamlarıyla ilgili bilinçli kararlar verebilmeleri sağlanmaktadır. Böylece bireylerin kendilerine saygı duyulduğunu ve değer verildiğini hissettiği destekleyici bir ortam yaratılabilmesi olanaklı hale gelmektedir (Collin-Vézina, Brend ve Beeman, 2020).

Travma bilgili yaklaşımın üçüncü ilkesi güçlendirmedir. Güçlendirme, travma yaşamış bireylerin iyileşmesinin temel taşıdır. Travmatize olmuş birey deneyimlerinden dolayı kendini güçsüz ve çaresiz hissedebilir; hatta kendini kurban olarak görebilir (Tekin ve Başer, 2021). Travma bilgili yaklaşım kapsamında bireyin güçlenmesinin desteklenmesi esastır. Güçlendirme, travmatik olay sonrasında bireylerin yargılanma veya yeniden travmatize olma korkusu olmadan deneyimlerini paylaşma konusunda kendilerini güçlendirilmiş hissettikleri güvenli alanlar yaratmak anlamına gelir. Güçlendirme yaklaşımı çerçevesinde travmatize olmuş bireyle çalışan ruh sağlığı uzmanı, bireyin güçlü yanlarının farkında olmasını, etkili baş etme stratejileri geliştirmesini ve kaynaklardan yararlanmasını sağlamalıdır (Erbay, 2019). Bu yaklaşım, bireylerin bilinçli seçimler yapmalarına ve hayatları üzerinde kontrol sahibi olma duygusunu yeniden kazanmalarına olanak tanıyan kaynaklara, bilgiye ve destek ağlarına erişim sağlamayı içermelidir (Wright ve Laurent, 2021).

Travma bilgili yaklaşımın dördüncü ilkesi olan seçim, özerklik ilkesini ve bireyin eylemlerine saygı duymayı somutlaştırmaktadır. Travma çoğunlukla bireyin özgüvenini zedeleyerek karar alma becerisini zayıflatır ve bunların sonucunda birey pasif hale gelir (Engel, 2023). Travma bilgili yaklaşımın temel ilkelerinden olan seçim ile self determinasyon yani kendi kaderini tayin hakkı paralellik göstermektedir. Bu bağlamda bireyin aktif karar alması desteklenmeli, alternatif seçenekleri değerlendirme becerisi kazandırılmalı ve kendi hayatıyla ilgili sorumluluk alması sağlanmalıdır (Levenson, 2017). Bu çerçevede travma yaşayan bireylere bakım, tedavi ve iyileşme süreçlerine ilişkin karar verme yetkisi verilmektedir (Hickle, 2020). Seçim ilkesinde bilgilendirilmiş onam ön plana çıkmaktadır. Sosyal hizmet uzmanlarının bireylerin seçimlerinin potansiyel faydaları ve riskleriyle ilgili bilgileri aktarmaları gereklidir. Bu bağlamda seçim, bireylerin müdahaleleri reddetme veya kendi ihtiyaç ve tercihlerine uygun alternatif yaklaşımlara yönelmeye dair kararlarına saygı duyulmasını da içermektedir. Seçim ilkesi ile bireylerin yaşamları üzerinde kontrol sahibi olma duygusunu yeniden kazanmaları teşvik edilmektedir (Hargrove vd., 2024).

Travma bilgili yaklaşımın beşinci ilkesi iş birliği ve karşılıklılık ile ilgilidir. Travma yaşayan bireyler ile sosyal hizmet uzmanları arasında güçlü ve eşitlikçi ilişkiler kurmak oldukça önemlidir (Koslouski ve Chafouleas, 2022). İş birliğine dayanan bu yaklaşım sosyal hizmet uzmanlarının travmatize olan bireyleri yalnızca hizmet alıcıları olarak değil, aynı zamanda iyileşme sürecine aktif katılan kişiler olarak görmelerini sağlamaktadır. Bu nedenle müdahalelerin planlanmasında ve kararların alınmasında bireylerin aktif katılımı önemli hale gelmektedir (Butler, Critelli ve Rinfrette, 2011). İş birlikçi yaklaşım, bireylere değer verilen ve deneyimlerinin müdahaleleri yönlendirmede önemli olduğu kabul edilen açık ve dürüst bir iletişim anlamı da taşımaktadır. Karşılıklılık ise güç dengesi yaratmayı, kararların iş birliği içinde alınmasını ve travmatize olan bireyin bakış açısının müdahaleleri şekillendirmenin bir parçası olmasını içermektedir (Horan, Ryu, Stone ve Thurston, 2023). İşbirliği ve karşılıklılık, disiplinler arası ekip çalışmasına da dayanmakta ve hizmetlere yönelik koordineli bir yaklaşımı teşvik etmektedir.

Travma bilgili yaklaşımın son ilkesi toplumsal cinsiyet, kültür, etnisite, dil, din ve ırk gibi hassas konulara saygı duyulması ile ilişkilidir. Örneğın, kültürel faktörler travmanın nasıl algılandığını, deneyimlendiğini ve ifade edildiğini etkileyebilir ve bireyin travma ile ilgili vereceğı tepkide kritik bir rol oynayabilir (Henshaw, 2022). Travmatik yaşantılar ayrımcılık, ötekileştirme, damgalama ve duyarsızlık gibi tutumlar nedeniyle bireyleri daha fazla olumsuz etkileyebilmektedir (Smith, Yzaguirre, Dwanyen ve Wieling, 2022). Hassasiyetleri kabul etmek bireylerin görüldüğünü, duyulduğunu ve kendilerine değer verildiğini hissettiğı bir ortam yaratmayı sağlar. Bu ilke kapsayıcı ve saygılı bir müdahale sürecini, güvende olma hissini, eşitliğı ve güçlenmeyi sağlayarak, bireylerin etkili bir şekilde destek almasına yardımcı olur. Bu kapsamlı yaklaşım, yeniden travmatizasyonun önlenmesini de kolaylaştırır (Meléndez Guevara vd., 2021).

Travma bilgili yaklaşım hem bireyle hem de grupla çalışırken önemli bir yol haritası sunmaktadır. Sosyal hizmet uzmanları gruplarla yaptıkları uygulamalarda bu yaklaşımın ilkelerini farklı müracaatçı gruplarına uyarlayarak mesleki çalışmalarını gerçekleştirebilmektedir.

3. GRUPLARLA SOSYAL HİZMET UYGULAMALARINDA TRAVMA BİLGİLİ YAKLAŞIM

Gruplarla sosyal hizmet uygulamaları karşılıklı desteğı, kişisel gelişimi ve sosyal değışimi sağlamak için ortak deneyimleri veya zorlukları paylaşan bireyler arasındaki etkileşimlerin kolaylaştırılmasını içermektedir. Grup düzeyindeki müdahalelerde grup dinamiğı ilkelerinden yola çıkılarak bireysel ve ortak sorunları ele almak için grup üyelerinin kolektif güçlerinden yararlanılmaktadır. Grup üyelerinin yaşadıkları deneyimleri paylaşma ve birbirlerini destekleme konusunda kendilerini güçlü hissettikleri güvenli ve kapsayıcı bir ortam yaratmak amaçlanmaktadır. Bu yönüyle grup çalışması, grup üyelerinin sorunlarını çözmek amacıyla bir araç olarak kullanılan terapötik bir müdahaledir (Sloan, Bovin ve Schnurr, 2012; Yalom, 2003).

Sosyal hizmet uzmanları, farklı müracaatçı gruplarının (kadın, çocuk, genç, yaşlı, engelli vb.) ihtiyaçlarına yönelik grup çalışmaları yürütmektedir. Bu çalışmalar tedavi grupları ve görev grupları olmak üzere iki ana grup tipi etrafında şekillenebilir. Görev grupları belirli bir hedefi ya da görevi başarıyla yerine getirmek için bir araya gelen bireylerden oluşmaktadır. Tedavi grupları ise bireylerin travmatik stres, depresyon, anksiyete, kayıp, yas, hastalık tanısı veya bağımlılık gibi ortak zorluklar karşısında deneyimlerini paylaşarak güçlenmelerine ve karşılıklı destek almalarına olanak tanımaktadır (Northen ve Kurland, 2001). Tedavi grupları arasında psikoeğitim grupları (Lee ve Rawlings, 2023), akran destek grupları (Payne, 2017), sosyalleşme grupları (Lang, 2010), çoklu aile terapisi grupları (Aciri vd., 2019) ve sanat terapisi temelli gruplar (Epp, 2008) yer almaktadır.

Travma bilgili yaklaşımın tedavi gruplarında kullanılması, travma yaşayan bireylerin ortak deneyimlerini paylaşarak hem kendilerini anlaşıldığını hissetmeleri hem de iyileşme süreçlerinin desteklenmesi açısından kritik bir rol oynar. Bu yaklaşım, grup çalışmaları içinde bireylerin güvenli bir ortamda travmatik deneyimlerini paylaşmalarına ve iyileşme sürecine katkı sağlayan destekleyici ilişkiler kurmalarına olanak tanır. Çünkü travma yaşayan bireyler çoğunlukla TSSB semptomlarını ve travmatik deneyimleri sadece kendilerinin yaşadıklarını ve bu nedenle diğer kişilerin kendilerini anlamayacağını düşünmektedir (Üzar Özçetin ve Hiçdurmaz, 2017). Bireylerin travmatik olayın olumsuz etkilerinden korunması, travma etkilerinin ve semptomlarının azaltılması grup çalışmaları ile sağlanabilmektedir (Çamaş ve Anayurt, 2022). Sosyal hizmet uygulamalarında grup çalışmaları, benzer travmatik yaşantılara sahip olan diğer bireylerle iletişim kurulmasını ve böylece travma semptomlarının normalleştirilmesini sağlamaktadır (Ball, Karatzias, Mahoney, Ferguson ve Pate, 2013; Kaminer ve Eagle, 2010). Grup çalışmalarında bireylerin destekleyici bir ortamda bir araya gelmesi sosyal izolasyonun ve damgalanmanın azalması, diğer üyelerle bağ kurulması, güven, iş birliğı, özgüvenin geliştirilmesi ve sosyal kabulün sağlanmasında oldukça önemli işlevlere sahiptir (Dorrepaal, Thomaes ve Smit, 2013). Buna karşılık grup çalışmasında, her bir grup üyesinin geçmiş travmatik yaşantısının, başka bir grup üyesini tetikleme potansiyeli de bulunmaktadır. Bu nedenle travma yaşayan bireylere yönelik gruplarda, grup liderinin farkındalığı yüksek olmalıdır (Pau, Ahmad ve Tang, 2020). Travma bilgili yaklaşımın amacı, bireylerin istemeden yeniden travmatize edilmesini önlemektir (Wilson, Pence ve Conradi, 2013). Buradan hareketle, travma bilgili yaklaşım belirli uyarınların geçmişte travmatik bir deneyim yaşamış olan bireyleri tetiklemede rol oynayabileceğini kabul etmektedir (Butler, Critelli ve Rinfrette, 2011; McCartan, 2020).

3.1. Grupla Sosyal Hizmet Uygulamalarında Travma Bilgili Yaklaşımın Kullanımı

Travma bilgili yaklaşımın ilkeleri grupla sosyal hizmet uygulamalarında kullanılmaktadır (Baird ve Alaggia, 2021). Bu ilkelerin temelinde gruba başlamadan önce geçmiş travmaların değerlendirilmesi, grup ortamında güvenlik, saygı ve kapsayıcılığın geliştirilmesi, grupların başlangıcında duygu düzenleme ve öz bakım becerilerinin geliştirilmesi, üyelerin yeniden travmatize olma olasılıklarının en aza indirilmesi, baskı ve ötekileştirmenin travmatik yaşam deneyimlerine olası etkilerinin fark edilmesi ve bunlara yanıt verilmesi bulunmaktadır (Baird ve Alaggia, 2021). Bu bağlamda, grupla sosyal hizmet uygulamalarında travma bilgili yaklaşım güvenlik, güvenilirlik, şeffaflık, destekleyici ortam yaratma ve bireylerin güçlendirilmesine yönelik ilkeleri içermektedir.

Güvenlik, travma bilgili yaklaşımda ilk sıralarda yer alan bir unsurdur. Güvenlik ilkesine bakıldığında, travma yaşayan bireylerin “dünya güvenli bir yerdir” inancında sarsılmaların meydana geldiği bilinmektedir (Işıklı ve Keser, 2020). Travma bilgili yaklaşım kapsamında bireylerin bu inançlarında meydana gelen sarsılmaya dikkat edilmelidir. Güvenli fiziksel ortam travmatik yaşam olayı deneyimlemiş kişilerle terapötik ilişki kurabilmesi için son derece önemlidir (Greenberg, 2021). Özellikle cinsel istismar, depresyon, sel, savaş, terör, şiddet gibi fiziksel bütünlüğü tehdit eden travmalarla çalışılırken fiziksel ortamın terapötik ilişki için ayrıca bir önemi vardır (Figley, 2012; Foa ve Rothbaum, 2001). Bu kapsamda öncelikle grup çalışması için grup üyelerine kendilerini güvenli ve rahat hissettirecek fiziksel ortamın sağlanması gerekmektedir (Nisbet Wallis, 2002). Her bir üyenin ve liderin birbirlerini rahat görebilecekleri, beden duruşlarını, jest ve mimiklerini gözlemleyebilecekleri bir oturma düzeninin oluşturulması faydalı olacaktır. Bunu sağlamak adına rahat sandalyelerden oluşan, daire oluşturacak bir oturma düzeni yapılması önerilebilir. Grup oturumunun gerçekleşeceği salonda üyelerin travmalarını tetikleyecek sembollerin, eşyaların ve nesnelerin olmamasına dikkat edilmelidir. Katılımcıların geçmiş travmatik deneyimleri hakkında önceden bilgi sahibi olmak bu düzenlemenin yapılması için zemin hazırlayacaktır. Travma bilgili yaklaşımın güvenlik ilkesi çerçevesinde grup çalışmalarında sadece fiziksel ortamın güvenliğinin değil; psikolojik güvenliğin de sağlanması esastır (Ford, Fallot ve Harris, 2009). Travma bilgili yaklaşım kapsamında üyelerin tekrardan travmatize olmamalarına dikkat edilmelidir (Ford ve Russo, 2006). Psikolojik güvenlik, yeniden travmatizasyonun önlenmesi açısından önem teşkil etmektedir. Travmatik yaşantıları konuşmak zaman zaman grup üyelerinin duygusal yoğunluk yaşamalarına ve psikolojik güvenliklerinin sarsılmasına sebep olabilir. Bu bağlamda grup çalışmasına başlamadan önce grup üyelerine duygularını düzenleyebilecekleri çeşitli teknikler öğretilmelidir (Williamson vd., 2020).

Güvenirlik ve şeffaflık ilkeleri de travma bilgili yaklaşımın temel taşlarındandır. Güvenirlik ve şeffaflık açısından bakıldığında, travmatik yaşantıların ardından bireylerin insanlara ve sosyal çevrelerine güvenlerinin zayıfladığı görülmektedir. Bu nedenle grup üyeleri sosyalleşmekten, paylaşımda bulunmaktan veya kendilerini açmaktan kaçınabilmekte ve sosyal izolasyon yoğun olarak yaşanabilmektedir (Alpay ve Çelik, 2022). İnsanlara karşı güven duyguları sarsılmış kişilerden oluşan bir grup çalışmasında, grup içerisinde yaşantı paylaşımı kısıtlı olabilir. Bu durum da grup dinamiği açısından oldukça önemli olan kişiler arası etkileşimi zayıflatabilir. Travmatik yaşantıların sonrasında üyeler, grup liderini de otorite figürü olarak görebilir. Gruba karşı katılımcı ve aktif olmayan bir tutum benimseyerek direnç gösterebilir ve bütün bunların sonucunda lider ile üye arasında terapötik ilişki kurulmayabilir (Levinson, 2017). Bunun önüne geçmek için öncelikle güven duygusunun oluşturulması gerekmektedir (Yatchmenoff, Sundborg ve Davis, 2017). Güven duygusunun sağlanabilmesi amacıyla grup lideri süreç boyunca şeffaf, bilgilendirici ve net olmaya özen göstermelidir (Alsancak Akbulut, 2018). Grup çalışması sürecinde katılımcıların neler bekleyebileceği ve grubun hedefleri konusunda şeffaf olmak önemlidir. Özellikle grup kuralları hakkında bilgi verilirken, gizlilik konusunun tüm grup üyeleri tarafından açıkça anlaşıldığından emin olunmalıdır. Gizlilik hakkında net olmak grup üyelerinin “*travmatik geçmiş yaşantılarım grup dışına aktarılır mı?*” endişesinden kurtulmaları açısından çok önemlidir. Benzer biçimde grup lideri travmatik deneyimlerini anlatan grup üyesinin diğer grup üyeleri tarafından yargılanmayacağı konusunda güvenli bir ortam sağlamalıdır (Levenson, Craig ve Austin, 2023; Wesselman ve Parris, 2021). Grup üyelerinin farklı geçmişlerinin ve deneyimlerinin farkında olmak ve bunlara saygı göstermek gereklidir. Grup lideri kültürel, tarihi ve toplumsal cinsiyet konularının travmayı ve iyileşmeyi nasıl etkileyebileceğinin farkında olmalıdır. Buradan hareketle, travmanın kesişimselliğinin farkında olarak grubun kapsayıcı ve tüm üyelerin ihtiyaçlarına duyarlı olmasının sağlanması esastır.

Travma bilgili yaklaşımın bir diğer önemli ilkesi bireylerin güçlü yönlerini fark etmeleri ve travma sonrası büyüme yaşantılarının desteklenmesidir. Travmatik deneyimler sonucunda bireyler kendini “kurban” olarak görebilmektedir. Kendini kurban olarak gören birey güçlü yanlarını görmezden gelebilir, kullanabileceği kaynakları ve destek mekanizmalarının farkında olmayabilir (Spinazzola, Van der Kolk ve Ford, 2021). Travmatik yaşantıları olan bireylerle gerçekleşen grup çalışmalarında da bu durum söz konusu olabilir. Üyeler kurban rolüne bürünerek kendi güçlerinin farkında olmayabilirler; hatta grup çalışmasının kendileri için bir kaynak olduğunu bile fark etmeyebilirler. Bunun önüne geçmek için grup liderinin bireylerin güçlü yanlarını fark etmelerini sağlaması faydalı olabilir. Grup çalışmalarında üyelere psikoeğitim verilebilir (Phoenix, 2007), yeni beceriler öğretilir (Reeves, 2015) ve kendileriyle benzer travmatik yaşantıları olan bireylerin başa çıkma stratejilerini model almaları sağlanabilir (Bryant-Davis vd., 2024). Grup çalışmalarında “travma sonrası büyüme” hakkında üyelerin bilgilendirilmesi de güçlendirici olabilir (Steele ve Kuban, 2011).

Seçeneklerin farkındalığı ve karar alma becerilerinin geliştirilmesi de grupla sosyal hizmet uygulamalarında önemli bir ilke olarak karşımıza çıkmaktadır. Travmatik yaşantı sonrasında bireyler seçenekleri değerlendirme konusunda güçlük çekebilme ve etkili kararlar almakta zorlanabilmektedir (Bath, 2008). Özellikle travmatik olay sonrasında yaşanan bilişsel çarpıtmalar sağlıklı karar vermenin önündeki engelleri oluşturabilmektedir (Büyükhahin Çevik, 2023; Ouhmad vd., 2023). Grup çalışması sırasında bireylerin bilişsel çarpıtmalarının farkında olmak ve bunları önleyecek bilişsel davranışçı terapi (BDT) tekniklerinin de yer aldığı oturumların düzenlenmesi faydalı olabilir (Han vd., 2021). Bu oturumlar sırasında katılımcıların bilişsel açıdan çarpıtılmış düşüncelerini fark etmeleri sağlanabilir ve bu düşünceler yerine alternatif düşünceler oluşturulabilir. Grup çalışmaları sırasında üyelere etkili karar alma stratejileri öğretilir, olayları çok boyutlu değerlendirme becerisi kazandırılabilir ve yaşamlarıyla ilgili etkili kararlar almaları teşvik edilebilir.

Saygı, travma bilgili yaklaşımda temel bir ilkedir ve grup çalışmalarında güvenli bir ortam oluşturmanın vazgeçilmez unsurudur. Grup ortamında saygı, üyelerin birbirlerinin travmatik deneyimlerine, sınırlarına, farklı kültürel ve kişisel geçmişlerine duyulan hassasiyeti içermektedir. Sosyal hizmet uzmanları üyelerin duygularına, düşüncelerine ve deneyimlerine saygı göstererek, grubu güvenli bir alan haline getirmeye yardımcı olabilir (Işık ve Keser, 2020). Bu bağlamda, her üyenin konuşma süresi ve ifade özgürlüğü korunmalı, hiç kimse baskı altında hissettirilmemelidir. Ayrıca, sosyal hizmet uzmanı saygı çerçevesinde katılımcıların sınırlarını gözlemleyerek onlara kendi hızlarında açılma ve paylaşımlarda bulunma imkânı tanımalıdır. Üyeler ne zaman ve ne kadar paylaşımda bulunacaklarına kendileri karar vermelidir. Bu durum, üyelerin kendilerini daha güvenli hissetmelerine ve gruba olan bağlılıklarının artmasına olanak tanıyabilir (Yalom, 2003). Sosyal hizmet uzmanı grup içindeki her üyenin görüşüne değer vermeli ve farklılıkların bir zenginlik olduğunu ifade etmelidir. Sosyal hizmet uzmanının bu çeşitliliği vurgulaması, diğer üyelerin de saygı kültürünü benimsemelerini sağlayabilir (Yalom ve Leszcz, 2005).

Grupla sosyal hizmet uygulamalarında iş birliği ve karşılıklılık ilkeleri grup dinamiğinin temel taşlarını oluşturmaktadır. İş birliği, grup üyeleri arasında ortak bir hedefe ulaşmak için yapılan kolektif bir çabadır. Bu süreç, bireylerin kendi deneyimlerini paylaşarak birbirlerine destek olmasını sağlamaktadır. Travma yaşamış bireyler, benzer zorlukları aşan diğer bireylerle birlikte olduklarında, birlikte hareket etmenin ve desteklemenin önemini fark etmektedir. Karşılıklılık ise, bireylerin birbirlerine sundukları destek ve paylaşımlar arasındaki dengeyi ifade etmektedir. Sosyal hizmet uzmanının, grup üyeleri arasında iş birliğini ve karşılıklılığı teşvik etmesi ve grup hedeflerinin net bir şekilde belirlenmesi grup içindeki etkileşimi arttıracaktır. Bu süreçte, üyeler arasında güvenli bir bağ kurulması, duygusal destek sunma ve karşılıklı yardım sağlama açısından önem taşımaktadır (Baird ve Alaggia, 2021). Bir üye deneyimlerini paylaştığında, diğer üyelerin de kendi hikayelerini açık bir şekilde paylaşmalarına olanak tanıyan bir ortam oluşabilmektedir. Bu karşılıklı etkileşim, bireylerin yalnız olmadıklarını ve yaşadıkları zorlukların başkaları tarafından da anlaşıldığını hissetmelerine yardımcı olabilir (Yalom, 2003).

4. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Travma, bireylerin yaşamlarını tehdit eden çeşitli deneyimler sonucunda ortaya çıkan ve fiziksel, psikolojik, sosyal ve bilişsel açıdan işlevselliğın olumsuz etkilenmesine neden olan durumlardır. Bireyler yaşamları boyunca beden bütünlüğünü ve yaşamı tehdit edici pek çok olayla karşılaşabilir ve bu olaylar travmanın temel sebebi olabilir. Dolayısıyla, yaşamın herhangi bir döneminde tüm

bireyler için travmatik deneyim yaşama ihtimali bulunmaktadır. Bireylerin travmatik olaydan etkilenmesi, olayın nasıl algılandığı ve anlamlandırıldığı ile ilişkilidir. Bireylerin bu deneyimleri sonucunda travmatik stres tepkileri göstermeleri beklenir; fakat bazen bireyler olaydan hemen sonra hiçbir tepki göstermeyebilir. Travma sonrası tepkiler olaydan daha sonra ortaya çıkabilir ve travmanın olumsuz etkileri kısa sürede geçebileceği gibi uzun süre de gözlemlenebilir. Bireylerin travmatik olay sonrasında davranışsal, duygusal, bilişsel ve fiziksel tepkiler verdiği görülmektedir. Travmatik deneyim yaşamış olan bireylerde aşırı uyarılma, kalp çarpıntısı, depresyon, korku, kaygı, anksiyete, sosyal izolasyon gibi pek çok tepki yaygın olarak ortaya çıkabilmektedir. Bu durum bireylerin hem ruhsal hem de fiziksel sağlığını olumsuz etkilemektedir. Bu nedenle travmatik olay yaşamış bireylerin sağaltımını sağlamak ve yeniden travmatize olmalarını engellemek için iyileşmeyi kolaylaştırmayı amaçlayan müdahaleler önem taşımaktadır. Travma bilgili yaklaşım bu amaçla ortaya çıkan bir dizi ilkeyi içermektedir. Bu yaklaşım, bireylerin yaşadıkları travmaların etkilerini ön plana alan ve bu etkilerle hassasiyetle başa çıkmayı amaçlayan bir müdahale çerçevesidir.

Travmatik deneyim yaşamış bireylere yönelik terapötik müdahalelerden biri grup çalışmalarınıdır. Travma yaşayan bireylerin grup ortamında birbiri ile ilişki kurması, kendi geçmişlerini, içgörülerini ve başa çıkma stratejilerini güvenli ve empatik bir ortamda paylaşmalarını sağlamaktadır. Bireyler yaşadıkları deneyimleri paylaştıklarında yalnız olmadıklarını fark etmektedir. Bu bağlantı, ait olma ve kabul görme duygusunu geliştirebilmektedir. Grup çalışmalarında grup üyelerinin karşılıklı olarak birbirlerine yardım etmeleri sağaltım sürecini desteklemektedir. Bu noktada, travma bilgili yaklaşım bireylerin travmatik deneyimlerle başa çıkmaları için iyileşme sürecine destek sağlaması açısından grup çalışmalarında önemli bir rol oynamaktadır. Travma bilgili yaklaşımın güvenlik, güvenilirlik ve şeffaflık, güçlendirme, seçim ve iş birliği gibi kapsayıcı ilkelerinin temel alınması grup üyelerine destekleyici bir ortam sağlaması açısından faydalı olmaktadır. Bu bağlamda şu öneriler verilebilir:

- Sosyal hizmet uzmanları grup çalışmasına başlamadan önce travmatik deneyimlerle ilgili tarama ve değerlendirme yapmalıdır. Gruba dahil edilmesi planlanan potansiyel üyelerin travma geçmişini ve mevcut ihtiyaçlarını anlamak için kapsamlı değerlendirmelerin yapılması esastır.
- Sosyal hizmet uzmanları grup çalışması kapsamındaki kuralları travma bilgili yaklaşımın ilkelerine dayanarak belirlemelidir. Bu kurallar üyelerin hem fiziksel hem de psikolojik açıdan güvenliğini içermeli; gizliliği, saygıyı ve kapsayıcılığı teşvik etmelidir.
- Sosyal hizmet uzmanları grup çalışması sürecinde üyelerin verdikleri tepkileri izlemelidir. Grup çalışmalarında kimi zaman katarsis yaşanabileceği göz ardı edilmemelidir. Üyelerin grup gündemine gelen konuları işlemeleri için zamana ihtiyaç duyabilecekleri unutulmamalıdır. İşlemek, grup üyelerinin grup çalışmasında gündeme gelen konular üzerinde düşünmeleri, bu konuları duygusal ve bilişsel olarak anlamlandırmaları sürecini ifade etmektedir.
- Sosyal hizmet uzmanları grup çalışmalarında üyelerin kendilerini hazır hissettiklerinde travma ile ilişkili deneyimlerini paylaşmalarına izin vermeli ve üyeleri zorlamamalıdır.
- Sosyal hizmet uzmanları grup üyelerinin deneyimlerini ve tepkilerini anlamalarına yardımcı olmak için travma ve etkileri konusunda eğitim vermelidir. Psikoeğitim programları travmatik stres tepkileri yaşayan bireylerin duygularını ve tepkilerini anlamalarına ve bunlarla baş etmelerine yardımcı olabilir.
- Sosyal hizmet uzmanları üyelerin grup dışında kullanabilecekleri başa çıkma ve duygu düzenleme becerileri ile stres yönetimi tekniklerini öğretmelidir.
- Sosyal hizmet uzmanları travma bilgili yaklaşım konusunda bilgilerini güncel tutmak için eğitimlerine devam etmeli ve düzenli olarak süpervizyon almalıdır.

ARAŞTIRMACILARIN KATKI ORANI

Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamıştır.

ÇATIŞMA BEYANI

Bu çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Acri, M. C., Hamovitch, E. K., Lambert, K., Galler, M., Parchment, T. M., ve Bornheimer, L. A. (2019). Perceived benefits of a multiple family group for children with behavior problems and their families. *Social Work with Groups*, 42(3), 197-212.
- Alpay, E. H., ve Çelik, D. (2022). Karmaşık travma sonrası stres bozukluğu: Bir gözden geçirme. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 14(4), 589-596.
- Alsancak Akbulut, C. (2018). Grup psikoterapisi uygulamalarının etik kurallar bağlamında incelenmesi. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 21(1), 79-88.
- American Psychiatric Association (APA). (2013). Diagnostic and statistical manual of mental disorders (5th ed.). Washington, DC: American Psychiatric Association Press.
- Amerika Madde Kullanımı ve Ruh Sağlığı Hizmetleri Yönetimi Birliği. (2014). *SAMHSA's concept of trauma and guidance for a trauma-informed approach*. 15 Mayıs 2024 tarihinde https://ncsacw.acf.hhs.gov/userfiles/files/SAMHSA_Trauma.pdf adresinden erişildi.
- Atli, A., ve Haspolat, Y. K. (2023). *Deprem sonrası psikiyatrik hastalıklar ve tedavisi*. İstanbul: Rient Yayınları.
- Baird, S. L., ve Alaggia, R. (2021). Trauma-informed groups: Recommendations for group work practice. *Clinical Social Work Journal*, 49(1), 10-19.
- Ball, S., Karatzias, T., Mahoney, A., Ferguson, S., ve Pate, K. (2013). Interpersonal trauma in female offenders: a new, brief, group intervention delivered in a community based setting. *he Journal of Forensic Psychiatry and Psychology*, 24(6), 795-802.
- Bath, H. (2008). The three pillars of trauma-informed care. *Reclaiming Children and Youth*, 17(3), 17-21.
- Bayram, S., Duman, R. N., ve Demirtaş, B. (2018). Üç insan, bir olay, üç farklı travmatik deneyim süreci. *Türkiye Bütüncül Psikoterapi Dergisi*, 1(1), 165-182.
- Bendall, S., Eastwood, O., Cox, G., Farrelly-Rosch, A., Nicoll, H., Peters, W., ... ve Scanlan, F. (2021). A systematic review and synthesis of trauma-informed care within outpatient and counseling health settings for young people. *Child maltreatment*, 26(3), 313-324.
- Berthold, S. M., ve Fischman, Y. (2014). Social work with trauma survivors: Collaboration with interpreters. *Social work*, 59(2), 103-110.
- Blehm, A. (2024). What is trauma? A critique and definition. *Journal of Theoretical and Philosophical Psychology*, 13, 111-115.
- Bolu, A., Erdem, M., ve Öznur, T. (2014). Travma sonrası stres bozukluğu. *Anadolu Tıbbi Araştırmalar Dergisi*, 8(2), 98-104.
- Bourne, C., Mackay, C. E., ve Holmes, E. A. (2013). The neural basis of flashback formation: the impact of viewing trauma. *Psychological Medicine*, 43(7), 1521-1532.
- Bryant-Davis, T., Fasalojo, B., Arounian, A., Jackson, K. L., and Leithman, E. (2024). Resist and rise: A trauma-informed womanist model for group therapy. *Women and Therapy*, 47(1), 34-57.
- Butler, L. D., Critelli, F. M., ve Rinfrette, E. S. (2011). Trauma-informed care and mental health. *Directions in Psychiatry*, 31(3), 197-212.
- Büyükdağ, Y., ve Bal, F. (2020). Kişilerarası ilişkilerde güven düzeyi ile travma sonrası hayata küsme düzeyinin cinsiyet değişkeni açısından incelenmesi. *Humanistic Perspective*, 2(2), 126-142.
- Büyükşahin Çevik, G. (2023). Afet (Travma) Psikolojisi. S. Girgin (Ed). *Afetlerde Eğitim ve Yönetim içinde* (ss. 7-29). İstanbul: Efe Akademi Yayınları.
- Carello, J., ve Butler, L. D. (2015). Practicing what we teach: trauma-informed educational practice. *Journal of Teaching in Social Work*, 35(3), 262-278.
- Clark, C., Classen, C. C., Fourt, A., ve Shetty, M. (2015). *Treating the trauma survivor*. New York: Routledge.
- Collin-Vézina, D., Brend, D., ve Beeman, I. (2020). When it counts the most: Trauma-informed care and the COVID-19 global pandemic. *Developmental Child Welfare*, 2(3), 172-179.
- Courtois, C. A., ve Ford, J. D. (2013). *Treatment of complex trauma: a sequenced, relationship-based approach*. New York: The Guilford Press.
- Çamaş, G., ve Anayurt, A. (2022). Travma mağdurlarına yönelik grup müdahaleleri. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 14(2), 143-151.
- Çolak, B., Korkurcan, A., ve Hüseyin, H. Ö. (2010). DSM'ler boyunca travma kavramının seyri. *Kriz Dergisi*, 18(3), 19-26.
- Dorrepaal, E., Thomaes, K., ve Smit, J. H. (2013). Treatment compliance and effectiveness in complex PTSD patients with co-morbid personality disorder undergoing stabilizing cognitive behavioral group treatment: a preliminary study. *European Journal of Psychotraumatology*, 4, 103402.
- Dye, H. (2018). The impact and long-term effects of childhood trauma. *Journal of Human Behavior in the Social Environment*, 28(11), 1-12.
- Engel, B. (2023). *Senin suçun değildi*. İstanbul: Okyanus Yayınları.
- Epp, K. M. (2008). Outcome-based evaluation of a social skills program using art therapy and group therapy for children on the autism spectrum. *Children and Schools*, 30(1), 27-36.

- Erbay, E. (2019). Güç ve güçlendirme kavramları bağlamında sosyal hizmet uygulaması. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 19(42), 41-64.
- Figley, C. R. (2012). *Encyclopedia of trauma: An interdisciplinary guide*. London: Sage Publications.
- Foa, E. B., ve Rothbaum, B. O. (2001). *Treating the trauma of rape: Cognitive-behavioral therapy for PTSD*. New York: Guilford Press.
- Foertsch, S., ve Reber, S. O. (2020). The role of physical trauma in social stress-induced immune activation. *Neuroscience and Biobehavioral Reviews*, 113, 169-178.
- Ford, J. D., and Russo, E. (2006). Trauma-focused, present-centered, emotional self-regulation approach to integrated treatment for posttraumatic stress and addiction: Trauma adaptive recovery group education and therapy (TARGET). *American Journal of Psychotherapy*, 60(4), 335-355.
- Ford, J. D., Fallot, R. D., and Harris, M. (2009). Group therapy. *Treating complex traumatic stress disorders: An evidence-based guide*, 415-440.
- Greenberg, T. M. (2021). *Complex trauma: Combined theories and methods*. New York: Springer.
- Güneş Aslan, G. (2022). Travma bilgili bakım ve sosyal hizmet. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 22(54), 87-106.
- Han, H. R., Miller, H. N., Nkimbeng, M., Budhathoki, C., Mikhael, T., Rivers, E., ... ve Wilson, P. (2021). Trauma informed interventions: A systematic review. *PloS One*, 16(6), e0252747.
- Hargrove, S., Schuette, S., Zerubavel, N., Holton, J., ve Kinghorn, W. (2024). The value of student voice and choice: a guide for trauma-informed participatory action research in the university setting. *Journal of Participatory Research Methods*, 5(1), 1-10.
- Harris, M. E., ve Fallot, R. D. (2001). *Using trauma theory to design service systems*. New York: Jossey-Bass/Wiley.
- Henshaw, L. A. (2022). Building trauma-informed approaches in higher education. *Behavioral Sciences*, 12(10), 368.
- Henson, C., Truchot, D., ve Canevello, A. (2021). What promotes post traumatic growth? A systematic review. *European Journal of Trauma and Dissociation*, 5(4), 100195.
- Herbert, C. (2016). Travma sonrası psikolojik tepkileri anlamak: Travmaya uğrayanlar ve aileleri için rehber. İstanbul: Psikonet Yayınları.
- Hickle, K. (2020). Introducing a trauma-informed capability approach in youth services. *Children and Society*, 34(6), 537-551.
- Horan, H., Ryu, J., Stone, J., ve Thurston, L. (2023). Healing trauma with interprofessional collaboration and trauma-informed perinatal care: A qualitative case study. *Birth*, 50(3), 525-534.
- Isobel, S., Wilson, A., Gill, K., ve Howe, D. (2021). 'What would a trauma-informed mental health service look like?' Perspectives of people who access services. *International Journal of Mental Health Nursing*, 30(2), 495-505.
- Işıklı, S., ve Keser, E. (2020). Travma sonrası stres bozukluğunda duygular ve duygu düzenleme. S. Vatan (Ed). *Duygu Düzenleme* içinde (ss.55-63). Ankara: Türkiye Klinikleri.
- İzci, F. ve Ünveren, G. (2017). Travma sonrası stres bozukluğunda bilişsel davranışçı terapi ve göz hareketleri ile duyarsızlaştırma ve yeniden işleme. *Psikoterapi ve Araştırmalar Dergisi*, 6(1), 31-38.
- Joseph, S., ve Murphy, D. (2014). Trauma: A unifying concept for social work. *British Journal of Social Work*, 44(5), 1094-1109.
- Kaminer, D. ve Eagle, G. (2010). *Traumatic stress in South Africa*. Johannesburg: Wits University Press.
- Kelly, U., Boyd, M. A., Valente, S. M., ve Czekanski, E. (2014). Trauma-informed care: keeping mental health settings safe for veterans. *Issues in Mental Health Nursing*, 35(6), 413-419.
- Kendall-Tackett, K. (2009). Psychological trauma and physical health: A psychoneuroimmunology approach to etiology of negative health effects and possible interventions. *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy*, 1(1), 35.
- Kilpatrick, D. G., Resnick, H. S., ve Milanak, M. E. (2013). National estimates of exposure to traumatic events and PTSD prevalence using DSM-IV and DSM-5 criteria. *Journal of Traumatic Stress*, 26(5), 537-547.
- Kivimäki, V. (2021). Experiencing trauma before trauma: posttraumatic memories, nightmares and flashbacks among Finnish soldiers. V. Kivimäki ve P. Leese (Eds.). *Trauma, Experience and Narrative in Europe after World War II* içinde (ss. 89-117). Cham: Springer International Publishing.
- Kline, N. K., ve Palm Reed, K. M. (2021). Betrayal vs. nonbetrayal trauma: Examining the different effects of social support and emotion regulation on PTSD symptom severity. *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy*, 13(7), 802.
- Knight, C. (2015). Trauma-informed social work practice: Practice considerations and challenges. *Clinical Social Work Journal*, 43, 25-37.
- Koslouski, J. B., ve Chafouleas, S. M. (2022). Key considerations in delivering trauma-informed professional learning for educators. *Frontiers in Education*, 7, 853020.
- Lang, N. C. (2010). *Group work practice to advance social competence: A specialized methodology for social work*. London: Columbia University Press.

- Lee, S. C., ve Rawlings, M. A. (2023). Healing from trauma through psychoeducation: Understanding young adult client group experiences. *Social Work with Groups*, 46(1), 5-20.
- Levenson, J. (2017). Trauma-informed social work practice. *Social Work*, 62(2), 105-113.
- Levenson, J. S., Craig, S. L., ve Austin, A. (2023). Trauma-informed and affirmative mental health practices with LGBTQ+ clients. *Psychological Services*, 20(S1), 134.
- Levine, P. A., ve Frederick, A. (2013). *Kaplanı Uyandırmak: travmayı iyileştirmek*. İstanbul: Butik Yayıncılık.
- Lotfi, S., ve Başçılar, M. (2017). Travma sonrası stres bozukluğu ve sosyal hizmet. *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, (3), 275-286.
- Maercker, A., Brewin, C. R., ve Brynt, R. A. (2013). Diagnosis and classification of disorders specifically associated with stress: proposals for ICD-11. *World psychiatry : Official journal of the World Psychiatric Association*, 12(3), 198-206.
- McCartan, K. F. (2020). *Trauma-informed practice*. London: HM Inspectorate of Probation Academic Insights Press.
- Meléndez Guevara, A. M., Lindstrom Johnson, S., Elam, K., Hilley, C., McIntire, C., ve Morris, K. (2021). Culturally responsive trauma-informed services: A multilevel perspective from practitioners serving Latinx children and families. *Community Mental Health Journal*, 57, 325-339.
- Mersky, J. P., Topitzes, J., & Britz, L. (2019). Promoting evidence-based, trauma-informed social work practice. *Journal of Social Work Education*, 55(4), 645-657.
- Nisbet Wallis, D. A. (2002). Reduction of trauma symptoms following group therapy. *Australian & New Zealand Journal of Psychiatry*, 36(1), 67-74.
- Northen, H., ve Kurland, R. (2001). *Social work with groups*. London: Columbia University Press.
- Ouhmad, N., Deperrois, R., El Hage, W., ve Combalbert, N. (2023). Cognitive distortions, anxiety, and depression in individuals suffering from PTSD. *International Journal of Mental Health*, 1-17.
- Özyanık, T., ve Tarlacı, S. (2022). Toplumsal travma döneminde travma sonrası gelişim ve temel inançlardaki sarsılmalar. *Gelişim ve Psikoloji Dergisi*, 3(6), 121-142.
- Pau, K., Ahmad, A., & Tang, H. Y. (2020). Crisis, disaster, and trauma counseling: Implications for the counseling profession. *Journal of Critical Reviews*, 7(8), 736-739.
- Payne, M. (2017). Peer support in mental health: a narrative Review of its relevance to social work. *Egyptian Journal of Social Work*, 4(1), 19-40.
- Phoenix, B. J. (2007). Psychoeducation for survivors of trauma. *Perspectives in Psychiatric Care*, 43(3), 123-131.
- Rakesh, G., Clausen, A. N., Buckley, M. N., Clarke-Rubright, E., Fairbank, J. A., Wagner, H. R., ... ve Morey, R. A. (2022). The role of trauma, social support, and demography on veteran resilience. *European Journal of Psychotraumatology*, 13(1), 2058267.
- Reeves, E. (2015). A synthesis of the literature on trauma-informed care. *Issues in Mental Health Nursing*, 36(9), 698-709.
- Sargın, N., ve Akdan, M. F. (2016). Sonsuz acı: psikolojik travma. N. Sargın, S. Avşaroğlu ve A. Ünal (Ed.), *Eğitim ve Psikolojiden Yansımalar* içinde (ss. 5-16). İstanbul: Çizgi Kitabevi.
- Schimmenti, A., Billieux, J., Santoro, G., Casale, S., ve Starcevic, V. (2022). A trauma model of substance use: Elaboration and preliminary validation. *Addictive Behaviors*, 134, 107431.
- Shapiro, E. (2012). EMDR and early psychological intervention following trauma. *European Review of Applied Psychology*, 62(4), 241-251.
- Sloan, D. M., Bovin, M. J., ve Schnurr, P. P. (2012). Review of group treatment for PTSD. *Journal of Rehabilitation Research and Development*, 49(5), 689-701.
- Smith, E. P., Yzaguirre, M. M., Dwanyen, L., ve Wieling, E. (2022). Culturally relevant parenting approaches among African American and Latinx children and families: Toward resilient, strengths-based, trauma-informed practices. *Adversity and Resilience Science*, 3(3), 209-224.
- Spinazzola, J., Van der Kolk, B., & Ford, J. D. (2021). Developmental trauma disorder: A legacy of attachment trauma in victimized children. *Journal of traumatic stress*, 34(4), 711-720.
- Steele, W., ve Kuban, C. (2011). Trauma-informed resilience and posttraumatic growth (PTG). *Reclaiming Children and Youth*, 20(3), 44.
- Taycan, O., ve Yıldırım, A. (2015). Çoklu travmanın etkilerine alternatif bir yaklaşım: Karmaşık travma. *Arch Neuropsychiatry*, (52), 312-314.
- Tekin, H. H., ve Başer, D. (2021). Travma bilgili bakım temelli sosyal hizmet müdahalesi. *Akademik Araştırmalar Dergisi*, 2, 125-131.
- Tekin, H. H., ve Bayar, Y. (2023). Trauma informed care scale: Turkish validity and reliability study. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 15(1), 252-260.
- Türk Dil Kurumu. (2024). Travma. 1 Mayıs 2024 tarihinde <https://sozluk.gov.tr/> adresinden erişildi.
- Üzar Özçetin, Y. S., ve Hiçdurmaz, D. (2017). Kanser deneyiminde travma sonrası büyüme ve psikolojik sağlamlık. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 9(4), 388-397.
- Van der Kolk, B. A. (1998). Trauma and memory. *Psychiatry and Clinical Neurosciences*, 52(S1), S52-S64.

- Van Ments, L., ve Treur, J. (2022). Disturbed by flashbacks: a controlled adaptive network model addressing mental models for flashbacks from PTSD. J. Treur, L. Ments (Eds.), *Mental Models and Their Dynamics, Adaptation, and Control: A Self-Modeling Network Modeling Approach* içinde (ss. 99-116). Cham: Springer International Publishing.
- Watters, E. R., Aloe, A. M., ve Wojciak, A. S. (2023). Examining the associations between childhood trauma, resilience, and depression: a multivariate meta-analysis. *Trauma, Violence, ve Abuse*, 24(1), 231-244.
- Wesselmann, E. D., & Parris, L. (2021). Inclusion, exclusion, and group psychotherapy: The importance of a trauma-informed approach. In C. D. Parks ve G. A. Tasca (Eds.), *The psychology of groups: The intersection of social psychology and psychotherapy research* (ss. 31–50). USA: American Psychological Association Press.
- Williamson, E., Gregory, A., Abrahams, H., Aghtae, N., Walker, S. J., and Hester, M. (2020). Secondary trauma: Emotional safety in sensitive research. *Journal of Academic Ethics*, 18, 55-70.
- Wilson, C., Pence, D. M., ve Conradi, L. (2013). *Trauma-informed care in Encyclopedia of social work*. 15 Mayıs 2024 tarihinde <https://oxfordre.com/socialwork/display/10.1093/acrefore/9780199975839.001.0001/acrefore-9780199975839-e-1063> adresinden erişildi.
- Win, E., Zainal, N. H., ve Newman, M. G. (2021). Trait anger expression mediates childhood trauma predicting for adulthood anxiety, depressive, and alcohol use disorders. *Journal of Affective Disorders*, 288, 114-121.
- Wright, K., ve Laurent, N. (2021). Safety, collaboration, and empowerment: trauma-informed archival practice. *Archivaria*, (91), 38-73.
- Yalom, I. D. (2003). *Kısa süreli grup terapileri*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Yalom, I. D., ve Leszcz, M. (2005). *Theory and practice of group psychotherapy*. London: Basic Books.
- Yatchmenoff, D. K., Sundborg, S. A., and Davis, M. A. (2017). Implementing trauma-informed care: Recommendations on the process. *Advances in Social Work*, 18(1), 167-185.
- Yavuz, K.F., ve Karatepe, H.T. (2015). Travma sonrası stres bozukluğunun psikoterapisi. *Türkiye Klinikleri Dergisi*, 8, 44-52.
- Yule, W., ve Smith, P. (2013). Post traumatic stress disorder. C. A. Essau ve T. Ollendick (Eds.), *The Wiley-Blackwell Handbook: Treatment of Childhood and Adolescent Anxiety* içinde (ss. 451-470). New York: Wiley-Blackwell.

Examining The Baby Boomer Generation In Terms of The 21st Century Social Work with Elderly

Bebek Patlaması Kuşağının 21. Yüzyıl Yaşlılarla Sosyal Hizmet Çalışmaları Açısından İncelenmesi

Hatice Hale YURTTABİR ^{(1), (*)}

ABSTRACT

In the 21st century, the socioeconomic and cultural context of aging differs significantly from the experiences of previous generations. As the Baby Boomer generation ages, the rapid increase in the elderly population presents new challenges in the field of social work and poses various dilemmas for policymakers. This study examines the importance of the Baby Boomer generation in social work with the elderly by reviewing national and international literature through document analysis. While there are numerous studies on this generation in the international literature, it appears that insufficient research has been conducted on this topic in Turkey, despite its recognized importance. Therefore, this study on the Baby Boomer generation is expected to contribute significantly to the development of targeted policies and the improvement of elderly care services within the framework of 21st-century social work practices. Additionally, the study highlights the need for further research in this area in Turkey.

Keywords: Baby boomer generation, Social work, 21st century studies, elderly, policy

ÖZET

21. yüzyılda yaşlanmanın sosyoekonomik ve kültürel bağlamı, önceki nesillerin deneyimlerinden belirgin şekilde farklıdır. Bebek patlaması kuşağının yaşlanmasıyla birlikte nüfusun hızla yaşlanması, sosyal hizmet alanında yeni zorluklar yaratmakta ve politika yapıcılar için çeşitli ikilemler ortaya çıkarmaktadır. Bu çalışmada, ulusal ve uluslararası literatürde bebek patlaması kuşağı üzerine yapılan araştırmalar, doküman incelemesi yöntemiyle ele alınmış ve bu kuşağın yaşlılarla sosyal hizmet çalışmaları açısından taşıdığı önem vurgulanmıştır. Uluslararası literatürde bu kuşağa özel pek çok çalışma yapılmış olmasına rağmen, Türkiye’de bu konunun önemi göz önünde bulundurularak yeterli sayıda araştırma yapılmadığı görülmektedir. Dolayısıyla, bebek patlaması kuşağı üzerine yapılan bu çalışmanın, 21. yüzyıl sosyal hizmet çalışmaları bağlamında hedeflenen politikaların geliştirilmesine ve yaşlılık hizmetlerinin iyileştirilmesine yönelik önemli katkılar sağlaması beklenmektedir. Bu çalışma, ayrıca, Türkiye’de bu alanda daha fazla araştırma yapılması gerektiğine de dikkat çekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Bebek patlaması kuşağı, Sosyal hizmet, 21. Yüzyıl çalışmaları, yaşlılar, politika

* Responsible Author/Sorumlu yazar

¹ Doktorant, Yalova Üniversitesi, Sosyal Hizmet Bölümü, Yalova, eltcoordinator@gmail.com
0000-0003-3972-3874

Article History/Makale Tarihi:

Received/Teslim :23.08.2024
Accepted/Kabul :31.10.2024
Published/Yayımlama :30.11.2024

Cited/Atf:

Yurttabir, H.H. (2024). Bebek Patlaması Kuşağının 21. Yüzyıl Yaşlılarla Sosyal Hizmet Çalışmaları Açısından İncelenmesi, 4 (3), 43-54.

Copyright/Telif Hakkı

Bu makale, Creative Commons Atf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı (CC BY NC) ’nın hüküm ve koşulları altında dağıtılan açık erişimli bir makedir.

GİRİŞ

Türk Dil Kurumu sözlüğünde, kuşak kavramının felsefe ile ilgili tanımı; “yaklaşık olarak aynı yıllarda doğmuş, aynı çağın şartlarını, dolayısıyla birbirine benzer sıkıntıları, kaderleri paylaşmış, benzer ödevlerle yükümlü olmuş kişilerin topluluğu” olarak; toplum bilimi ile ilgili tanımında ise “yaklaşık yirmi beş otuz yıllık yaş kümelerini oluşturan bireyler öbeği, göbek, nesil, batın, jenerasyon” olarak tanımlanmıştır (TDK, t.y.). 7. yüzyılda yaşayan Hz. Ali’ye atfedilen “Çocuklarınızı kendi zamanınıza göre değil, onların zamanına göre yetiştirin” sözü, kuşak farklılıklarına yüzyıllar öncesinden değinen bir ifade olarak karşımıza çıkmaktadır. Kuşak çalışmalarıyla ilgili bilimsel araştırmaları ilk başlatan kişi Comte, kuşaklarla ilgili değişikliklerin tarihsel süreç içerisinde hareket eden kuvvetler olduğunu

ortaya koyup sosyal ilerlemenin ancak bir kuşağın bir sonraki kuşağa aşılacağı birikimler ile mümkün olduğunu belirtmiştir (Latif ve Serbest, 2014: 136). Teori olarak ise 20. yüzyılda sosyal bilimci Karl Mannheim'ın 1928 yılında yazdığı ve Almanca'dan İngilizce'ye 1952 yılında çevrilen "Kuşak Sorunu" makalesiyle bilim dünyasına girmiştir. Mannheim (1952: 320), kuşaklar olgusunun, tarihsel gelişim dinamiğinin oluşumuna katkıda bulunan temel faktörlerden biri olduğunu ve güçlerin etkileşiminin analizi olmadan tarihsel gelişimin doğasının tam olarak anlaşılamayacağını belirtmiştir. Strauss ve Howe (1991) ise Amerika'nın tarihini temel alarak kuşakları doğum yıllarına göre sınıflandırmıştır. Farklı kaynaklarda tarih aralıklarında küçük farklar olsa da genellikle kronolojik olarak sessiz kuşak, bebek patlaması kuşağı, X kuşağı, Y kuşağı ve Z kuşağı olarak sıralanmaktadır. Her kuşağın kendine özgü özellikleri, değer yargıları, tutumları, güçlü ve zayıf yönleri bulunmaktadır (Lower, 2008: 80).

Bu çalışma kapsamında ele alınan bebek patlaması kuşağı literatürde bazı küçük tarih farklılıkları olsa da genellikle İkinci Dünya Savaşı'nın sonu olan 1945 yılından 1965 yılına kadar doğan nesli kapsamaktadır (Willems, 2010: 15). Yaş aralığı düşünüldüğünde en yaşlısının 2010 yılında 65 yaşına girdiği bebek patlaması kuşağının en genci ise 2030 yılı itibarıyla yaşlı kategorisine girmiş olacaktır. Sosyolojik bir perspektiften bakıldığında, bebek patlaması kuşağı, onları önceki nesillerden ayıran farklı deneyimlere sahiptir. Örneğin, Gilleard ve Higgs (2002: 376), yetişkin yaşamı boyunca değişim, meydan okuma ve dönüşümle belirlenmiş yeni ve farklı bir yol belirleyen bir "yüzyıl ortası kuşağı" olarak görmektedir ve modern yaşam seyrinin kalıbını kıran bir nesil olarak tanımlamaktadır. Lyons ve LeBlanc (2019), tarihsel bir odağı benimseyen bir kuşak kimliği yaklaşımı önermektedir. Tarihsel olarak İkinci Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan Bebek Patlaması kuşağı daha rekabetçi olarak kabul edilir (Lancaster, 2003: 37) ve başarıya ulaşmak için uzun saatler çalışmaya hazırdır (Eisner, 2005: 5). Ayrıca, Benson ve Brown (2011: 1854), X Kuşağına göre daha fazla iş tatmini sergilediklerini ve işten ayrılma olasılıklarının daha düşük olduğunu bulmuştur. Ancak Wallace (2006: 145), Bebek Patlaması Kuşağının ve X Kuşağının çalışma çabası, kazanç, iş esnekliği, içsel ödüller ve kontrol değişkenleri dikkate alındığında işe bağlılıklarında anlamlı bir fark bulamamıştır.

Ceylan (2020: 45-46)'a göre insanlar geçmiş yaşam deneyimleriyle birlikte yaşlandıklarından yaşlılığın tek bir odaktan ele alınması bazı yanılsamaları beraberinde getirmektedir. Nitekim modern dönem insan yaşamının uzaması nedeniyle üç kuşağın eş zamanlı yaşlılığı deneyimlediği bir dönem olarak görünmektedir. 21. yüzyılın içinde bulunduğumuz yılları sessiz kuşak ile birlikte bebek patlaması kuşağının bir kısmının da yaşlılığı yaşadığı bir dönemdir. Bu yüzyılın sonlarında yaşayacak yaşlıların ise henüz yeni dünyaya geldikleri unutulmamalı ve geliştirilen politikalarda kuşakların özellikleri dikkate alınmalıdır. Esendemir (2016: 424)'e göre yaşlanma yalnızca yaş almakta olan bireylerin değil, yaşlılarla bağlantılı olanların ve yaşlanacak insanların tümü için bir sorun alanıdır. Bu açıdan bu çalışma kapsamında ele alınan bebek patlaması kuşağını yaşlılarla sosyal hizmet politikaları açısından ele alırken bu kuşağın özellikleri bütüncül bir yaklaşımla göz önünde bulundurulmaya çalışılmıştır.

1. YÖNTEM

Bu çalışma kapsamında yöntem olarak nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi kullanılmıştır. Yıldırım ve Şimşek (2018: 189; 198)'e göre araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analiz edilmesi olan doküman incelemesinde araştırmacı araştırmasına başlamadan önce alandaki kuramlardan yola çıkarak veya kendi kategoriler geliştirerek çalışabilir. Gürbüz ve Şahin (2017: 429)'e göre doküman incelemesinde önemli noktalardan birisi araştırma konusuyla ilgili veriyi elde edebilecek tarzda tarama işlemi yapmaktır. Bu çalışma kapsamında "generations", "baby boomers", "kuşaklar", "bebek patlaması", terimleri ayrı ayrı ve "social work", "sosyal hizmet" anahtar kavramlarıyla birlikte Google Scholar veri tabanında taranmıştır. Çalışma kapsamında önce kütüphanelerde kitaplar taranıp sonra tez çalışmaları ve makaleler literatür taramasına dahil edilmiştir. Bu süreçte özellikle uluslararası yayınlarda bebek patlaması kuşağı ile ilgili birçok farklı disiplinden çalışmalara rastlanmıştır. Sosyal hizmet ile ilgili olan yayınlarda doğrudan bu kuşağa özel çalışmaların az olması nedeniyle bu çalışmanın bebek patlaması kuşağını sosyal hizmet bakış açısıyla incelemek açısından alandaki boşluğa katkı sağlanması hedeflenmektedir.

2. BEBEK PATLAMASI KUŞAĞI ÜZERİNE ULUSLARARASI VE ULUSAL YAYINLAR

Uluslararası literatür içerisinde İngilizce yayınlanan kitaplarda isminde “baby boomer” kavramı geçen kitap sayısı 58, tez sayısı 2107, makale sayısı ise 7000’den fazla bulunmuştur. Çok farklı disiplinlerde ele alınan bu kuşak ile ilgili çalışmalardan sosyal hizmet açısından incelenmeye değer birkaç çalışmanın içeriğinden bu bölümde bahsedilecektir.

Bonvalet, Clement ve Ogg (2015: 9-11), *Aileyi Yenilemek: Bebek Patlaması Kuşağının Tarihçesi* kitabında, savaş sonrası bebek patlamasının nedeninin bir açıklamasıyla başlayıp yaşlanan bebek patlaması kuşağının çağdaş endişeleriyle biten tarihinin izini sürmektedir. Bebek patlaması kuşağının 1960’larda ve 1970’lerde geleneksel aile tutumlarına nasıl meydan okuduğunu ve yeni yaşam tarzlarını benimsediğini göstermektedir. Kitap, Londra ve Paris’te yaşayan bebek patlaması kuşağıyla yapılan 90 röportajdan yola çıkarak, boş zaman ve tüketime yönelik özelemlerinin aile sorumlulukları ve yükümlülükleriyle nasıl birleştiğini göstermektedir. Gibney (2017: 25-27), *Bir Sosyopat Kuşağı* kitabında, modern tarihin en güçlü neslinin feci politikalarını incelemekte ve bebek patlaması kuşağının gelecek nesillerin fakirleşmesi pahasına kendilerini acımasızca zenginleştirdiğini göstermektedir. Sternberg (2019: 17) de *On Yılın Çalınması* kitabında benzer şekilde bir neslin diğerinin altından halıyı nasıl çektiğini ve herkes için ortaya çıkan sayısız sonucun aykırı ve açıklayıcı bir analizini ortaya koymaktadır. Öne çıkan görüş, bebek patlaması kuşağının “her şeye sahip olduğu” ve bu nedenle genç nesilleri kendileri için bir hayat kurma fırsatından mahrum bırakmasıdır. Bu bağlamda Bristow (2015: 8-9; 40), *Bebek Patlaması Kuşağı ve Kuşaksal Çatışma* adlı kitabında, bebek patlaması kuşağının sorunsallaştırılmasını, altmışların mirasına dair daha geniş bir belirsizlik içerisinde konumlandırarak bu söyleme yönelik eleştirel bir açıklama sunmaktadır. İnsanların üretken istihdamdan vazgeçip faaliyetlerini azalttıkları bir zamanı anlatan, geri çekilme anlamına gelen eski “emeklilik” fikrinin ömrünün bittiğine değinen Farrell (2014: 29-30), *Emekli Olmama: Bebek Patlaması Kuşağı İş, Toplum ve İyi Yaşam Hakkındaki Düşüncelerimizi Nasıl Değiştiriyor* kitabında, insanların her zaman iş ve toplumda anlam ve motivasyon bulduğunu belirtmektedir ve daha önce hiç olmadığı kadar sağlıklı bir şekilde daha uzun süre yaşamaya hazır olan bebek patlaması kuşağının emekliliği yeni kariyerler, girişimcilik girişimleri ve gönüllülük çalışmalarıyla keşfettiklerine değinmektedir. Onların deneyimlerinin, bilgeliklerinin ve daha da önemlisi, devam eden kazançlarının, gelecek yıllarda Amerikan iş yaşamını, hazinesini ve tüm toplumu zenginleştireceği düşüncesini savunmaktadır. Delgado (2015: 34-35), *Farklı Etnik Kökenli Bebek Patlaması Kuşağı: Sosyal Hizmet Politika ve Uygulaması için Çıkarımlar* kitabında, siyahi bebek patlaması kuşağının durumunun kapsamlı bir portresini sunarak adaletsizliğe değinmektedir. Farklı etnik kökenli bebek patlaması kuşağına toplum ve kaynaklar üzerinde mali bir yük olarak davranmak yerine, onların güçlü yönlerini ve ailelere ve topluluklara olumlu katkılarını kabul ederek hizmet için onaylayıcı ve güçlendirici bir yaklaşımla ele alınması gerekliliğini vurgulamaktadır.

Bu çalışma kapsamında ulaşılan uluslararası tezler içerisinde 2015 yılı sonrası yapılan çalışmalardan birkaçına yer verilecektir. Bennett-Kapusniak (2015), *Bebek Patlaması Kuşağı ve Teknoloji: Mobil Cihazların Kullanımını Etkileyen Faktörler ve Zorluklar* isimli doktora tez çalışmasında bebek patlaması kuşağının teknoloji kullanımını incelemiştir. Elde ettiği bulgularla, Bebek Patlaması kuşağının mobil teknoloji ile nasıl etkileşime girdiğine, karşılaştıkları zorluklara ve etkileyen faktörlere ilişkin merkezi fenomeni detaylandıran bir model oluşturmuştur. Bu kuşağın algılarının, arama faaliyetlerini gerçekleştirmek için bir mobil cihazın kullanılmasında önemli bir rol oynadığını ortaya koymuştur. Corwin (2015), *Bebek Patlaması Kuşağından Örtülü Bilgiyi Koruma Stratejileri* isimli doktora tezinde mentörlüğün, liderlerin bebek patlaması kuşağı çalışanlarından örtülü bilgileri korumak için kullandıkları en kritik strateji olduğunu bulmuştur. Araştırma sonuçları, daha yaşlı çalışanları yeni çalışanlarla örtülü bilgileri paylaşmak için eğitime potansiyelini ve eski işgücünün yerini alan yeni çalışanlara rehberlik edecek stratejileri bir araya getirme potansiyelini içermektedir. Bristow (2015)’un *Bebek Patlaması Kuşağının Britanya’da Sosyal Bir Problem Olarak Yapılanması* isimli doktora tezindeki bulguları hem bebek patlaması kuşağının niteliklerinin hem de politik veya sosyal bir kategori olarak bu kuşağa verilen önemin zamanla değiştiğini ve daha geniş politik, sosyal ve kültürel değişimlerden etkilendiğini göstermektedir. Mathiyazhagan (2016), *Bebek Patlaması Kuşağının Bilgi Sistem Kuruluşları Üzerindeki Toplu Emeklilik Etkilerinin Keşfi* isimli doktora tezinde beş tema belirlemiştir: İş ortamı, teslimat uygulamaları, iş süreçleri, dostluk ve yönetim tepkisi. Bilgi birikimine eklenen önemli nitelikler, işyeri navigasyonu, alternatif odak ve dış kaynak yönetimi olarak bulunmuştur. Çalışmanın sonuçları, kuruluşların Bebek Patlaması Kuşağının

bilgi kaybı etkilerini daha iyi anlayabilmelerini ve yönetebilmelerini ve ardından rekabet üstünlüğünü korumaya ve iş kaybına ve hatta iflasla sonuçlanabilecek bilgi kaybını önlemeye yardımcı olacak sistemler oluşturmasını sağlayabileceğini belirtmektedir. Ruminjo (2017), *Emekli, Bekar, Erkek Bebek Patlaması Kuşağının Hastalıktan Korunma ile İlgili Tutum ve Davranışları* isimli kamu sağlığı alanında yaptığı doktora çalışmasında olumlu sosyal değişim, eğitim düzeyi düşük, emekli, bekar erkek bebek patlaması kuşağının hastalık önleme davranışlarının olası artışını bulgulamıştır. Çalışma sonuçları, emekli, bekar, erkek bebek patlaması kuşağı arasında eğitim engellerini hedef alacak ve hastalık önleme davranışları konusunda farkındalık yaratacak politikaların geliştirilmesine yardımcı olabileceğini belirtmektedir. Chau (2020: 156-161), *Avustralya'daki Göçmen Çin Bebek Patlaması Kuşağı Üyelerinin Sosyal ve Sağlık İhtiyaçlarını Keşfetme* isimli doktora tezi bulgularında katılımcılar, ilişkiler, çocukların evden ayrılması, akrabalarının ölümü veya hastalıkları ve en önemlisi barınma ihtiyaçları dahil olmak üzere birçok fiziksel, finansal ve sosyal değişiklikle uğraşmak zorundadır. Buna ek olarak, katılımcılar aile içinde yaşlanmayı özlemektedir ancak Avustralya'da bununla ilgili zorluklar vardır. Bu çalışma aynı zamanda programların sunumuyla ilgili de birçok sorunu ortaya koymuştur. Örneğin, sağlık profesyonellerinin programın başarısını sağlamak için programlarının yalnızca uygun dillerde değil aynı zamanda lehçelerde de sunulmasını sağlamaları gerekmektedir. Ayrıca katılımcıların çoğunluğu daha uygun fiyatlı geleneksel Çin tıbbi hizmetleri ve kültürel açıdan hassas bilgiler istemektedir. Gelecekteki politikaların ve sosyal hizmetler programlarının, Avustralya'daki Çinli bebek patlaması kuşağındaki göçmenler için sağlıklı yaşlanmayı ve yaşam kalitesini desteklemesi önerilerine yer verilmiştir.

Bebek patlaması kuşağı ile ilgili olarak çok sayıda uluslararası makaleler içerisinde sosyal hizmet ile ilgili olan birkaç makaleye bu çalışmada yer verilecektir. Lay, King ve Rangel (2008:117), İkinci Dünya Savaşı sonrası kuşağın, daha önceki kuşaklardan yasa dışı uyuşturucuları kötüye kullanma olasılığı daha yüksek olabileceği ve yalnızca alkolün kötüye kullanımı ve bağımlılığı ile değil, aynı zamanda yasadışı uyuşturucu kullanımının komplikasyonları ile ilişkili sağlık ve mali sorunlara da sahip olabilecekleri nedeniyle yaşlanan bu nüfusa uygun değerlendirme ve tedavi sağlamak için yaşlı yetişkinlerin özel ihtiyaçlarını anlamak gerektiğine değinmişlerdir. Ozanne (2009: 132), bebek patlaması kuşağının beklentileri ve davranışları üzerine ulusal ve uluslararası araştırmaları gözden geçirip bu nüfusun, çeşitliliği ve daha uzun ömürleriyle, yaşlanan Avustralya'da yeni bir sosyal sözleşme ve kültürel olgunluğun müzakeresine katkıda bulunma potansiyelini araştırmaktadır. Kim ve Kang (2018:821-822), üç farklı yaş grubunun finansal ve psikolojik tatminlerindeki farklılıkları ve Koreli bebek patlaması kuşağının yaşlı çalışanlar arasında memnuniyet düzeylerine katkıda bulunan faktörleri araştırmışlardır. Çalışmaları sonucunda yaş ve finansal memnuniyet arasında pozitif bir ilişki bulunmuştur. Ayrıca, daha uzun süre çalışmanın depresyonu azaltmada önemli bir rolü varken finansal memnuniyeti artırmada bir rolü görünmemektedir. Hansen ve Slagsvold (2020: 346-348), bebek patlaması kuşağının gönüllülüğü üzerine yazdıkları makalelerinde gönüllülüğün çoğunun spor amaçlı olduğunu, gönüllülerin yarısından daha azının haftalık olarak gönüllülük çalışmalarına katıldıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca, ilgilerini ifade eden ama gönüllü olmayanların çoğu, gönüllülüğün önündeki önemli motivasyonel ve yetenekle ilgili engelleri dile getirmişlerdir. Çalışmanın bulguları, bebek patlaması kuşağını harekete geçirmek için, kâr amacı gütmeyen kuruluşların, daha ilgi çekici ve esnek katılım biçimlerine uyum sağlamaları gerektiğini göstermektedir. Lee (2020: 110), tıbbi sosyal hizmetle ilgili makalesinde bebek patlaması kuşağının orta yaş zihinsel sağlıklarını anlamak için 1959 doğumlarla sınırlı tutulan zihinsel sağlığın gelişimini incelemiştir ve en az depresyonu 40 yaşında yaşadıkları sonucuna varmıştır.

Türkçe yayınlanan kitaplar içerisinde bebek patlaması kuşağı üzerine bir yayına rastlanmamakla beraber kuşaklar üzerine yazılmış 45 kitap bulunmaktadır. Bebek patlaması kuşağının son temsilcilerinin ve X kuşağının Türkiye'deki karşılığına denk gelebilecek 68 kuşağı üzerine ise yazılmış 22 kitap bulunmaktadır. Bu kitapların büyük çoğunluğunun ihtilal konuları üzerine yoğunlaştığı görülmektedir. Zileli (2002), *Yarımla:1954-1972*, Ateş (2007), *68'li Olmak*, Cevizoğlu (2008), *Kod Adı: 68*, Kılınç (2012), *İhtilal, İhtiras ve İdeal: 68 kuşağı hakkında* ve Türköne (2012), *68 Kuşağı* kitapları bu çalışmalara örnek olarak verilebilir.

Türkiye'de 1980 - 2020 yılları arasında yapılan doktora tez çalışmalarında kuşaklar üzerine yapılmış 425 çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmalardan sadece 2 tanesinin sosyal hizmet alanında yapıldığını görüyoruz. Birinci (2018), *"Y Kuşağındaki Üniversite Öğrencilerinin Yaşlılığa İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi: Anadolu Üniversitesi Örneği"* isimli çalışmasında katılımcıların yaşlılığı olumsuz

anlamlandırdıkları, genel olarak yaşlıların sorunları hakkında farkındalık düzeylerinin yüksek olduğu, kuşaklar arasında iletişimin yoğun olmadığı, duygu paylaşımlarının olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Emecen (2019)'in "*Hayatı Anlamlandırmada Kuşaklar Arası Analiz: (Atilla Uras Anadolu Lisesi Örneği)*" isimli çalışmasında elde ettiği bulgular, genç kuşakların önceki kuşaklara göre daha bireysel bir bakış açısına sahip olduklarını gösterirken yaşlı kuşaklara doğru toplumsal ve dini değerlerin yaşamı daha fazla anlamlandırdığını ve sosyal sorunlara yönelik bir ilginin varlığını ortaya koymaktadır. Kuşaklarla ilgili doktora çalışmalarının içerisinde bebek patlaması kuşağına da değinen 15 çalışma olduğu görülmekte ancak sadece bu kuşak üzerine yapılmış bir doktora tezi bulunmamakla birlikte Akyol (2019)'un bebek patlaması kuşağının sosyal medya kullanımını incelediği "*Baby Boomers Kuşağının Sosyal Medya Kullanımı: Facebook Örneği*" isimli yüksek lisans tezi bulunmaktadır.

Bebek patlaması kuşağı üzerine doğrudan yazılmış Türkçe bir makale bulunmamakla beraber bu kuşağa da değinen 717 çalışma içerisinde 45'i sosyal hizmet ile ilgili konular üzerine yazılmıştır. Müftüler (2018: 181), yaşlılara yönelik olumsuz yaklaşımların ve yaşlı ayrımcılığının ele alınmasını hedefleyerek bu konudaki son gelişmeleri ayrıntılı bir şekilde analiz etmiş ve yorumlamıştır. Budak ve Küçükşen (2018: 574), araştırmaları sonucunda, Y kuşağının son jenerasyonu olan gençlerin eşitlikçi değerleri yüksek ve olumlu düzeyde benimsemekle birlikte geleneksel değerlerin izlerini de sürdürdüklerini tespit etmişlerdir. Yıldız ve Emecen (2019: 377), çalışmalarında, genç kuşakların hayatı anlamlandırma ve amaçlarını belirleme konusunda önceki kuşaklara göre daha kararsız bir tutum sergilediklerini ve bu kararsızlığın hayata dair bıkkınlığın bir göstergesi olduğunu ortaya koymuşlardır. Gök ve Öcal (2020: 58-60), Almanya ve Türkiye'yi yaşlı bireylerin sağlıklı, güvenli ve bağımsız yaşamalarını sağlamaya yönelik faaliyetler açısından karşılaştırmış ve öneriler sunmuştur. Çalışmalarının bulgularına göre, her iki ülke arasında politika, uygulama ve projeler açısından bazı benzerlikler olsa da önemli ölçüde farklılıklar da gözlemlenmiştir. Nüfus açısından benzer olan bu iki ülke incelendiğinde, yaşlı nüfusa yönelik başarılı faaliyetlerde bulunan Almanya'nın deneyimlerinin, Türkiye için yaşlanma sürecinde örnek teşkil edebileceği, ancak Türkiye'nin toplumsal, ekonomik ve kültürel farklılıkları nedeniyle Almanya'daki faaliyetleri kendi iç dinamiklerine uygun bir şekilde uyarlaması gerektiği sonucuna varmışlardır. Baş (2021: 821), iki farklı kuşaktan kadın ve erkek katılımcıların aile ve evliliği nasıl anlamlandırdıklarını, evlilik hakkındaki düşüncelerini ve evliliğe dair deneyimlerinin modernleşme süreciyle birlikte nasıl değiştiğini ortaya koymaya çalışmıştır.

Ulusal ve uluslararası literatürde yer alan tüm bu çalışmaları incelediğimizde bebek patlaması kuşağı hakkında bir dizi teorik ve ampirik bakış açısı kazanıyoruz. Geleceğe yönelik tahminlerde dikkatli olunması gerekse de bebek patlaması kuşağı ile ilgili olarak önemli sosyolojik ve politik konuların ele alınması gerekliliği ortadadır. Ülkeler arasındaki farklılıklar göz önüne alındığında, bebek patlaması kuşağı üzerinde genellemeler yapmak aslında oldukça zordur ancak bu kuşak özellikle yaşlanmaya yönelik geleneksel yaklaşımlara karşı koymada başarabilecekleri açısından araştırılmaya değerdir.

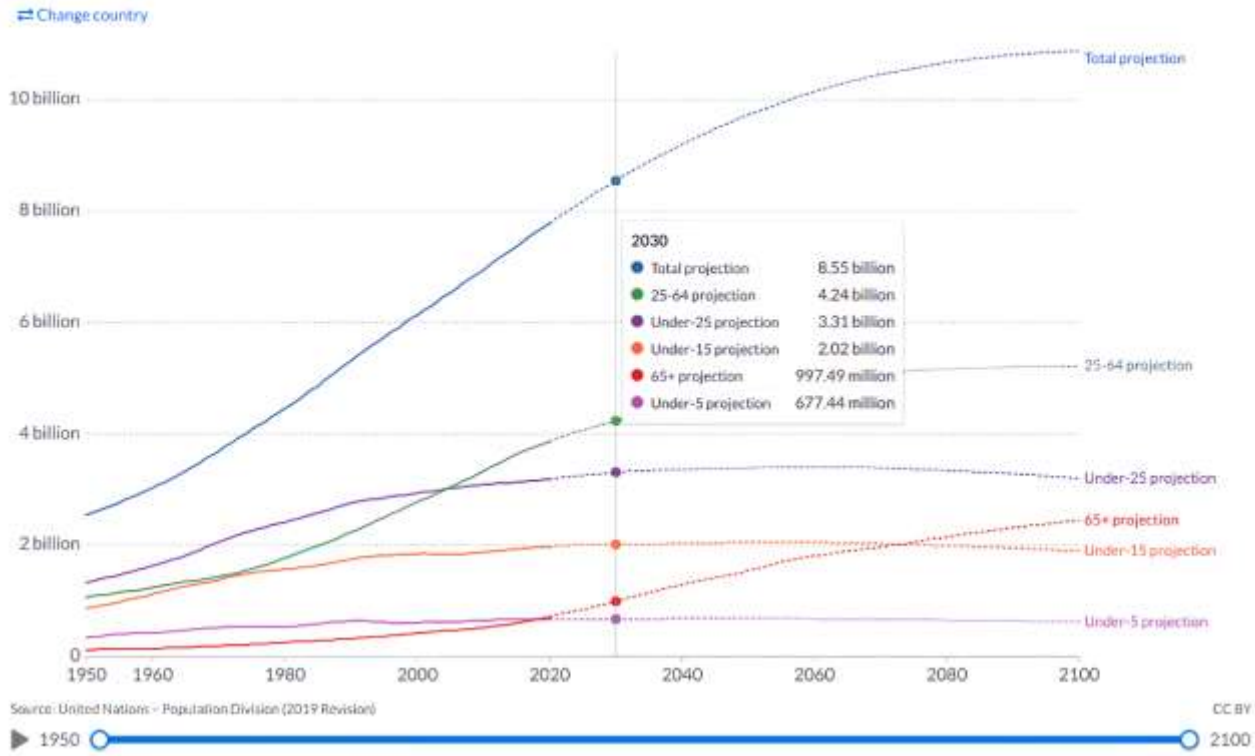
3. TARTIŞMA: BEBEK PATLAMASI KUŞAĞININ 21. YÜZYIL YAŞLILARLA SOSYAL HİZMET ÇALIŞMALARINDAKİ YERİ

Toplumun ve sosyal hizmet mesleğinin en büyük zorluklarından biri, yirmi birinci yüzyılda 65 yaş üstü kişilerin sayısındaki çarpıcı artıştır. Şekil 1'de görüldüğü gibi dünyada ilk kez 2018 yılında 5 yaşından küçük çocukların nüfusunu geçen yaşlı nüfusu 2020 verilerine göre 727,61 milyon iken en genç bebek patlaması kuşağı üyesinin 65 yaşında olacağı 2030 yılı itibarıyla nüfus projeksiyonuna göre 65 yaş üzeri dünya nüfusunun 997,49 milyon olacağı öngörülmektedir (Birleşmiş Milletler, t.y.).

Population by age bracket with UN projections, World

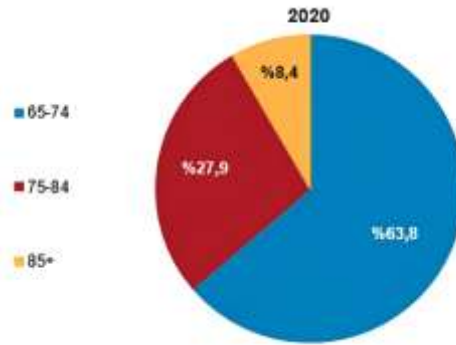
Historical population estimates (from 1950 to 2020), and projections through to 2100 based on UN medium fertility scenarios. This is shown for various age brackets and total population.

Our World in Data

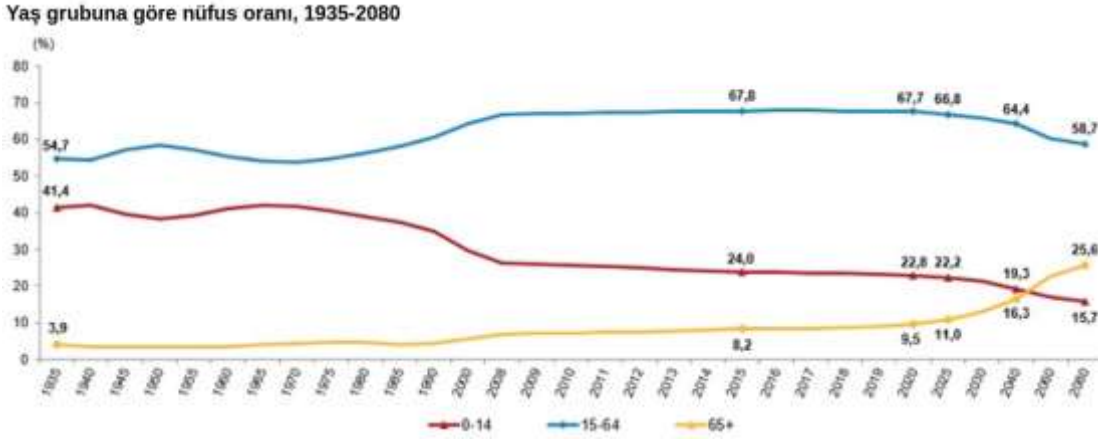
Şekil 1. 1950-2100 Tarih Aralığını Kapsayan Dünya Nüfusu Yaş Grupları Tahmini

Kalkınma Bakanlığı'nın raporuna (2018: 1) göre Türkiye'de, toplumsal ve ekonomik değişimle birlikte demografik yapıda da önemli bir dönüşüm yaşanmış, nüfus artış hızı yavaşlamış, doğurganlık ve ölümlülük hızları düşmüştür. Türkiye'de TÜİK 2020 nüfus istatistiklerine göre bebek patlaması kuşağına mensup yaşlı grup (65-74) 7 milyon 953 bin 555 kişi olan yaşlı nüfusun %63,8'i ile en büyük yüzdesini oluşturmaktadır (TÜİK, 2021).

Şekil 2. Yaş Grubuna Göre Yaşlı Nüfus Oranı

Gene TÜİK 2018 nüfus projeksiyonlarına göre yaşlı nüfus oranı 2020 yılında %9,5 iken en genç bebek patlaması kuşağı üyesinin 65 yaşında olacağı 2030 yılında %12,9 olarak öngörülmektedir. Yaklaşık olarak 2050 yılı itibarıyla ise 65 yaş üstü bireylerin nüfusunun 0-14 yaş grubu nüfusunu geçeceği öngörülmektedir (TÜİK, 2021). Toplumlar nüfus bilimi açısından sınıflandırıldığında yaşlı nüfusun genel nüfusa oranının %7-%10 arasında gerçekleşmesi "yaşlı toplumu"; %10'u aşması ise, "ileri yaşlı toplumu" ifade etmektedir (Çapcıoğlu ve Alpay, 2019: 677). 2030 nüfus projeksiyonuna bakıldığında Türkiye'nin de ileri yaşlı topluma dönüşeceği görülmektedir.

Şekil 3. 1935-2080 Tarih Aralığında Yaş Grubuna Göre Nüfus Oranı

Yaşlılıkla ilgili politikalar üretirken yine göz önüne alınması gereken başka bir veri de çalışma çağındaki 100 kişiye düşen yaşlı sayısını ifade eden yaşlı bağımlılık oranıdır. Bu oran, 2014 yılında %11.8 iken, 2018 yılında %12.9'a yükselmiştir. Nüfus projeksiyonlarına göre, 2023 yılında %15.2'ye, 2080 yılında ise %43.6'ya çıkması beklenmektedir (TÜİK, 2019).

Yapılan araştırmalarda bebek patlaması kuşağının önceki kuşaklara göre önemli ölçüde farklı demografik özelliklere ve yaşam tarzlarına sahip olduğu, daha eğitilmiş, daha sağlıklı oldukları ve önceki gruplara kıyasla daha yüksek gelire sahip oldukları görülmektedir (MetLife Mature Market Institute, 2011). Önceki kuşaklara göre daha geç evlenip daha geç çocuk sahibi oldukları ve daha fazla boşandıkları görülmektedir (Kwon ve diğerleri, 2015: 350). Bu kuşağın emekli olmasıyla iş piyasasından çekilecek ciddi bir sayının ortaya çıkacak olması devletlerin genel ekonomik sorunlarının başında gelmektedir.

Radyonun altın yılları, çok partili hayata geçiş, insan hakları hareketleri gibi olayları yaşayan bebek patlaması kuşağı her on yılda yeni bir sektörle tanışmıştır. 1960'larda televizyonla, 1970'lerde fast food zincirleriyle, 1980'lerde gayrimenkul sektörüyle, 1990'larda teknolojideki ilerlemelerle ve son olarak sağlık, güzellik ve yaşlanma karşıtı bakım sektörlerinin hızla büyümesine şahitlik etmişlerdir. Tüm mevcut nesiller arasında bu kuşak, belki de en iyi fırsatlara sahip olmuşlardır. Savaş sonrası dünyaya gelen bu kuşak, sorunsuz bir çocukluk dönemi geçirmiş, işgücü piyasasına zorluk yaşamadan katılmış, ev sahibi olabilmiş ve tasarruf yapma imkânı bulmuştur. Genç yetişkinlik dönemlerinde mülk yatırımları yaparak ağırlıklı olarak çalışmak için yaşamış ve pek çok hayalini emeklilik yıllarına ertelemiştir (McCrindle ve Wolfinger, 2014: 59-60). Ceylan (2015: 39)'a göre yaşlı bireylerin emeklilik sürecine uyum sağlayabilmesi yeni rolleriyle ve statüleriyle bütünleşebilmesinde bireyin sağlık durumu, ekonomik durumu, eğitimi ve inançları gibi pek çok faktörün yanında yaşam serüveni de emeklilik sürecine uyumlarını etkilemektedir. Bebek patlaması kuşağı yaşam serüvenlerinden kazanımlarıyla kuşkusuz yaşamın bu gelişim aşamasının taleplerini karşılamak için yeni yollar oluşturacak olsa da kaliteli sağlık hizmeti, üretken bir emeklilik sonrası yaşam tarzı ve yeterli finansal kaynaklar, bugünün ve yarının yaşlı yetişkinleri için zorluklar oluşturmaktadır. Evlenmemiş ve çalışmayan kadınlar ve engelli yetişkinler için, ömür boyu süren yoksulluk ve standart altı sağlık hizmetlerinin yıkıcı etkileri onları yaşlılığa kadar takip edecektir. Bu gruplar bu kuşağın en savunmasız yaşlı yetişkinleri olarak sosyal hizmete daha çok ihtiyaç duyacaktır. Bebek patlaması kuşağındaki göçmenlerin sosyal ve sağlık ihtiyaçlarını da daha iyi anlamak gerekir, böylece sadece bu kuşağın belli bir kesiminin genel sağlıklarını ve refahlarını geliştirmekle kalmayıp tamamının sosyal ihtiyaçlarını yönetmeye daha iyi hazırlayan uygun sosyal hizmetler oluşturmak için devlet planlamasına dahil edilebilir.

Bebek Patlaması Kuşağı, genellikle 1960'ların başlarına kadar sigara içmenin tehlikeleri hakkında resmi uyarı bile almayan ebeveynleri de dahil olmak üzere, önceki nesillere kıyasla sağlık konusunda çok daha bilinçli bir şekilde fiziksel sağlıklarını korumayı öğrenmişlerdir. Yaşlanma felsefeleri de değişmiştir. Bu kuşak, yaşlılığın faydalarına ulaşmak, hayatı dolu dolu yaşamak için yaş almaktadır. Modern zamanlarda emeklilik sırasında yavaşlama fikrini reddeden ilk nesildir (Gitlin, 2011:3).

Küreselleşme olgusu, dünyanın herhangi bir yerinde meydana gelen olayların yalnızca o bölgeyle sınırlı kalmadığını göstermiştir. Özellikle COVID-19 salgını, bu durumu bir kez daha kanıtlamıştır. Çin'in Wuhan şehrinde ortaya çıkarak dünya geneline yayılan COVID-19 pandemisi, hem nüfus dengeleri hem de çalışma hayatı önceliklerini değiştirerek, özellikle yaşlı nüfus başta olmak üzere tüm kesimleri etkilemiştir. Mart 2020'de Amerika'da yapılan bir ankete göre, bebek patlaması kuşağının yalnızca %34'ü temel ihtiyaç maddelerini stokladıklarını belirtmiştir (Firstinsight, 2020). Yine aynı dönemde 2.000 Amerikalı ile gerçekleştirilen başka bir anket, bebek patlaması kuşağı üyelerinin diğer kuşaklara kıyasla COVID-19'a yakalanma konusunda en az endişe duyan grup olduğunu, ancak %43'ünün hastalığa yakalanma ihtimali konusunda kaygılı olduğunu ortaya koymuştur (Staance, 2020). Ayrıca, bazı araştırmalar yaşlı bireylerin virüse karşı daha hassas olması ve çalışmanın enfekte olma riskini artırması nedeniyle beklenenden daha erken emekli olma ya da işini kaybettikten sonra yeniden iş aramama eğilimlerinin arttığını göstermektedir (Coibion vd., 2020: 6). COVID-19 süreciyle birlikte uzaktan çalışma ve diğer esnek çalışma modelleri yaygınlaşmış, bu durum kadınların, engellilerin, yaşlıların ve çalışma çağındaki kırılğan grupların istihdama katılımını artırarak hem ekonomik katma değer yaratma hem de sosyal bütünleşme açısından yeni fırsatlar sunmuştur. Bu bağlamda, insani hizmet sunan sosyal hizmet mesleğinin, dijital uygulamaların olumsuz etkilerine karşı bireyleri, aileleri, grupları ve toplumları uyarması ve koruması gerekmektedir.

Bebek patlaması kuşağı ile etkili bir şekilde çalışmak için sosyal hizmet uzmanı, bu kuşağın yaşlanmanın getirdiği zorluklarla karşılaştıkça büyüme ve değişme gücüne sahip olmaya devam ettiklerine ve bakımlarıyla ilgili kararlara ve seçimlere katılmaya devam etmek istediklerine ve buna ihtiyaç duyduklarına inanmalıdır. Uygulamada teorik yaklaşım olarak, danışanların geniş başa çıkma ve problem çözme becerilerini kullanarak yaşamları boyunca zorlukların üstesinden gelme yollarına odaklanan güçlendirme perspektifi temel alınmalıdır. Glicken (2004: 21-28), güçlü yönler perspektifinin daha iyi çalışması için, danışanın zorluklarla başa çıkma becerilerini ve yeteneklerini, önceki ve mevcut başarılı yaşam deneyimlerini, çevresel kaynakları, ilgili kültürel ve sosyal kapasiteleri ve üstesinden gelme istekliliğini ve kararlılığını içeren kriterleri vurgulamıştır. Yaşlı insanları ne istedikleri ve ihtiyaç duydukları konusunda uzman olarak onurlandıran güçlendirme yaklaşımı, doğal olarak güçsüzleştirici olabilecek ortamlarda kriz ve zorluklarla uğraşırken yaşlı hizmet kullanıcılarını ve ailelerini güçlendirmeye hizmet eder.

COVID-19 sürecinde medyaya yansıyan yaşlı ayrımcılığı, özellikle yurt dışındaki toplumlarda daha yaygın olsa da, ülkemizde de az sayıda örneği gözlemlenmiştir. Bu durumun olumsuz tezahürlerinin sürmeye devam edeceği ve giderek artan sayıda emekli olan Bebek Patlaması kuşağı üyelerinin yaşa bağlı damgalama ile karşı karşıya kalacağına dair endişeler bulunmaktadır. Ayrıca, bazı araştırmalar bu kuşağın "sorun nesli" olarak eleştirilmesinin toplumdaki olumsuz algıları artırdığını göstermektedir. Örneğin Phillipson, Leach, Money ve Biggs'in (2007: 2), Bebek Patlaması kuşağının sosyal ve kültürel yapılarını belirlemek için yaptıkları araştırma, bu kuşağı yaşlanma ve emekliliğe yeni yaşam tarzları ve tutumlar getiren bir nesil olarak tasvir ederken, aynı zamanda onları "ekonomik felaketin habercisi" ya da "sağlık ve sosyal hizmet sistemlerine ek yük getirenler" olarak nitelendirmiştir. Bu tür nitelermeler, toplumda söz konusu kuşağa yönelik bir tehdit algısı oluşmasına yol açmaktadır.

Yaşlı yetişkinlerin statüsünü artırmaya yönelik çabalar, toplumda yaygın olan yaş ayrımcılığı tutumlarının azaltılmasına yardımcı olacaktır (Nelson, 2011: 45). Bunu yapmak için, Petersen ve Warburton (2012: 81), yaşlıların toplumdan dışlanmasını önlemek için duyarlı kentsel konutların geliştirilmesini tavsiye etmiştir. Bu yaklaşım gençleri yaşlılarla bağlayacak ve yaşlanmanın ne demek olduğunu normalleştirmeye başlayacaktır. Benzer bir öneride bulunan Esendemir (2016)'e göre başarılı yaşlanma için yaşlıların kapasitelerinin farkında olarak onların ihtiyaçlarına ve hayallerine göre yerleşim yerlerinde değişiklikler yaparak sosyal politikaların geliştirileceği yaşlı dostu mekanlar oluşturulmalıdır. Doğru bir mekan tasarlanması sadece yaşlı toplum için değil, başta çocuklar ve engelliler olmak üzere tüm dünya sakinlerinin yararına olacaktır. Dünya sakinlerinin ortak faydası için mekanda birtakım düzenlemelerin yapılması ve tedbirlerin alınması yaşam için hayati bir öneme sahiptir. Burada görev büyük oranda merkezi ve yerel yönetimlere düşmektedir (Esendemir, 2016:413).

21.yüzyılda bebek patlaması kuşağının yaşlılığa adım atması, yalnızca özel olarak eğitilmiş uygulayıcılara olan artan talep nedeniyle değil, aynı zamanda sosyal hizmet uzmanlarına ihtiyaç

duyulacak ortamların çeşitliliği nedeniyle de önemli görünmektedir. Hastaneler ve yaşlı bakım evleri gibi geleneksel ortamlara ek olarak, sosyal hizmet uzmanları çalışma hayatına bir ucundan tekrar tutunmak isteyebilecek bebek patlaması kuşağı üyeleri için yaşlı istihdam kuruluşlarında ve hukuk dairelerinde de bulunabilir. Bu ortamlar, belirli uygulama tekniklerinde yüksek düzeyde beceri ve yaşlı yetişkinlerle profesyonel çalışma için gerekli olan öz farkındalıkla meşgul olmaya istekli olmayı gerektirecektir. Dolayısıyla sosyal hizmet uzmanı yetiştiren üniversite bölümlerinde teorik derslerin yanında uygulama dersleri bu becerilerin artırılmasına yönelik olmalıdır (Adler, 2006: 718).

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bebek patlaması kuşağı, hem toplumsal hem de ekonomik açıdan özgün bir profil sergilemektedir. Bu kuşak, savaş sonrası ekonomik büyüme ve refah döneminde yetişmiş, iş gücü piyasasına nispeten avantajlı koşullarda katılmıştır. Teknoloji ve dijital dönüşüm öncesi bir dünyada doğmuş olmaları, onları dijital yerlilerden ayırırken, uzun ve istikrarlı iş deneyimleriyle iş yaşamına bağlılıkları öne çıkmaktadır. Ayrıca, sağlık ve sosyal hizmet taleplerinin artmasıyla birlikte, emeklilik dönemi ve yaşlılıkla ilgili yeni beklentiler geliştirmişlerdir. Bu özellikler, Bebek patlaması kuşağını diğer kuşaklardan ayıran temel farklılıklardır. Bebek patlaması kuşağının yaşlanması, yaşlılara yönelik hizmetlerin geleceğine ilişkin tartışmalarla ilgilenen politika yapıcılar için önemli sorunları gündeme getirmektedir. Bebek patlaması kuşağı, gerek sayısal büyüklüğü gerekse bu kuşağın farklı ihtiyaçları ve beklentileri nedeniyle, yaşlı nüfusa sunulan sağlık ve sosyal bakım hizmetlerinin şeklinin nasıl değişebileceği konusunda yeni bir bakış açısı gerektirmektedir. Bu alanda daha fazla araştırma yapılması, özellikle bebek patlaması kuşağının mevcut yaşlı bakım modellerini ne ölçüde değiştirebileceği hakkında daha fazla bilgi edinilmesi için kritik öneme sahiptir.

Mevcut hizmetlerin çeşitliliğine rağmen, bebek patlaması kuşağının önceki nesillere göre farklı eğitim seviyelerine, yaşam deneyimlerine ve beklentilere sahip olduğu göz önüne alındığında, bu kuşak için özel olarak tasarlanmış hizmetlerde bir planlama boşluğu olduğu görülmektedir. Bu nedenle, gelecekteki yaşlı bakım modellerinin, bu kuşağın spesifik ihtiyaçlarını ve beklentilerini karşılayacak şekilde yeniden tasarlanması gerekecektir.

Ayrıca, sosyal hizmet uzmanlarının yaşlanmaya yönelik tutumlarını sürekli olarak sorgulamaları ve gözden geçirmeleri de büyük önem taşımaktadır. Kişisel farkındalık ve duyarlılık geliştirmek, sosyal hizmet uygulayıcılarının yaşlı bireylere karşı önyargılarını fark etmelerine ve bu önyargıları yumuşatmalarına yardımcı olacaktır. Bu durum aynı zamanda etik davranışın geliştirilmesine de katkı sağlayacaktır. Önümüzdeki yirmi yıl içinde, birçok sosyal hizmet uzmanı, uzmanlık alanları veya mesleki ilgileri ne olursa olsun, vaka yükleri kapsamında yaşlı müracaatçılara hizmet verecektir. Dolayısıyla, sosyal hizmet mesleği, yaşlıların onurlu bir şekilde yaşlanmalarını destekleyecek ve yaşlanmaya karşı olumlu tutumları teşvik edecek yaklaşımları benimsemelidir.

Sosyal hizmet uzmanlarının yaşlılara yönelik ayrımcılıkla mücadele etmeleri, bu mücadeleyi nerede ve ne zaman olursa olsun sürdürmeleri gerekmektedir. En önemlisi, sosyal hizmet uzmanlarının, yaşlanmaya karşı duyarlılığın ve saygının kişisel düzeyde başladığı mesajını güçlü bir şekilde iletmeleri önemlidir. Bu bağlamda, yaş ayrımcılığının karmaşıklığını ve etkilerini anlamaları için sosyal hizmet uzmanlarının gerontolojik sosyal hizmetin klinik ve araştırma ortamlarında da hizmet içi eğitim programları ile desteklenmesi gereklidir. Bu programlar, sosyal hizmet uzmanlarının yaşlanma sürecine dair bilgi ve farkındalıklarını artıracak, yaş ayrımcılığına karşı daha donanımlı hale gelmelerini sağlayacaktır.

Son olarak, bebek patlaması kuşağının hem sayısal büyüklüğü hem de sosyal ve ekonomik etkileri nedeniyle önemli bir demografik grup olduğuna ve tüm ülkelerin bu kuşağa özel bir ilgi göstermesi gerektiğine hiç şüphe yoktur. Bu çalışma da bu kuşağa yönelik politikalar belirlenirken sosyal hizmet bakış açısıyla temel bazı fikirleri literatür üzerinden paylaşarak bu alana katkı sağlamayı amaçlamıştır. Bebek patlaması kuşağına dair yapılacak daha kapsamlı araştırmalar, politika yapıcılarının ve uygulayıcıların bu kuşağın ihtiyaçlarını daha iyi anlamalarına ve uygun hizmet modelleri geliştirmelerine yardımcı olacaktır.

5. ÇATIŞMA BEYANI

Bu çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Adler, G. (2006). Geriatric field education in social work: A model for practice. *Educational Gerontology*, 32(9), 707-719.
- Akyol, M. (2019). *Baby Boomers kuşağının sosyal medya kullanımı: Facebook örneği*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ateş, T. (2007). *68'li Olmak*. İstanbul: Nesa Yayın Grubu.
- Baş, E. (2021). Evlilik: Modernleşme sürecinde kuşaklararasıda yaşanan değişim. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 20(2), 821-845. <https://doi.org/10.21547/jss.823131>
- Bennett-Kapusniak, R. (2015). *Baby boomers and technology: Factors and challenges in utilizing mobile devices*. [Yayımlanmamış doktora tezi]. University of Wisconsin Milwaukee. <https://dc.uwm.edu/etd/1040>
- Benson, J., & Brown, M. (2011). Generations at work: Are there differences and do they matter? *The International Journal of Human Resource Management*, 22(9), 1843–1865.
- Birinci, E. (2018). *Y kuşağındaki üniversite öğrencilerinin yaşlılığa ilişkin görüşlerinin incelenmesi: Anadolu Üniversitesi örneği*. [Yayımlanmamış doktora tezi]. Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Birleşmiş Milletler (t.y.). *Dünya nüfusu yaş grupları tahmini, 1950-2100*. BM hareketli grafik, <https://ourworldindata.org/grapher/historic-and-un-pop-projections-by-age> (Erişim tarihi: 23.05.2021)
- Bonvalet, C., Clement C., & Ogg J. (2015). *Renewing the family: A history of the baby boomers*. Switzerland: Springer.
- Bristow, J. (2015). *Baby boomers and generational conflict*, Palgrave Macmillan UK.
- Bristow, J. (2015). *The construction of the baby boomer generation as a social problem in Britain*. [Yayımlanmamış doktora tezi]. University of Kent.
- Budak, H., & Küçükşen, K. (2018). Türkiye'nin sosyal transformasyon sürecinde Y kuşağının "toplumsal cinsiyet rolü" tutumları. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(66), 561-576.
- Cevizoglu, H. (2008). *Kod Adı: 68 (68'lilerin Dünyü Bugünü)*. Ceviz Kabuğu Yayınları.
- Ceylan, H. (2015). *Yaşlılık ve refah devleti*. İstanbul: Açılım Kitap.
- Ceylan, H. (2020). Sosyal değerden sosyal soruna yaşlılık: Geleneksel toplumdaki modern topluma değişen yaşlılık algısı, Ceylan, H. (ed). *Modern hayat ve yaşlılık içinde* (s. 25-53.), 2. Basım, Ankara: Nobel.
- Chau, C. (2020). *Exploring the social and health needs of chinese baby boomer migrants in Brisbane, Australia*. [Yayımlanmamış doktora tezi]. Griffith University. <https://doi.org/10.25904/1912/3570>
- Coibion, O., Gorodnichenko, Y. & Weber, M. (2020). Labor markets during the COVID19 crisis: A preliminary view (No. w27017). *National Bureau of Economic Research*. <https://doi.org/10.3386/w27017>
- Corwin, R. J. (2015). *Strategies to retain tacit knowledge from baby boomers*. [Yayımlanmamış doktora tezi]. Walden University.
- Çapcıoğlu, İ. & Alpay, A. (2019). Yaşlılık döneminde dini yönelimler: Literatür eksikli bir değerlendirme. 2. *Uluslararası İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Kongresi: Bildiri Kitabı*. 4-6 Ekim 2019, Bandırma On Yedi Eylül Üniversitesi Yerleşkesi, 669- 682.
- Delgado, M. (2015). *Baby boomers of color: Implications for social work policy and practice*, Columbia University Press.
- Eisner, S. (2005). Managing generation Y, *SAM Advanced Management Journal*, 70(4), 4–15.
- Emecen, S. (2019). *Hayatı anlamlandırmada kuşaklararası analiz: Atilla Uras Anadolu Lisesi Örneği*. [Yayımlanmamış doktora tezi]. Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Esendemir, Ş. (2016). Türkiye’de yerinde yaşlanma ve mekân gerontolojisinin temel parametreleri. *Sosyoloji Dergisi*, 36(2), 411-429.
- Farrell, C. (2014). *Unretirement: How baby boomers are changing the way we think about work, community, and the good life*, Bloomsbury Press.
- Firstinsight (2020). *The impact of coronavirus on consumer purchase decisions and behaviors*, <https://www.firstinsight.com/white-papers-posts/the-impact-of-coronavirus-on-purchase-decisions-and-behavior> (Erişim tarihi: 10.02.2022)
- Gibney, B. C. (2017). *A generation of sociopaths: How the baby boomers betrayed America*, Hachette Books.
- Gilleard, C. & Higgs, P. (2002). The third age: Class, cohort or generation? *Ageing & Society*, 22(3), 369–82.
- Gitlin, M. (2011). *The baby boomer encyclopedia*, Greenwood: California.
- Glicken, M. D. (2004). *Using the strengths perspective in social work practice: A positive approach for the helping professions*. Boston: Allyn and Bacon.
- Gök, M. & Öcal, A. (2020). Sağlıklı, güvenli ve bağımsız yaşamaya yönelik aktif yaşlanma: Almanya ve Türkiye karşılaştırması, *Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(1), 43-66.
- Gürbüz, S. & Şahin, F. (2017). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri* (4. Baskı). Seçkin Yayıncılık: Ankara.
- Hansen, T. & Slagsvold, B. (2020). An “army of volunteers”? Engagement, motivation, and barriers to volunteering among the baby boomers. *Journal of Gerontological Social Work* 63, 335–353. <https://doi.org/10.1080/01634372.2020.175826>
- Kalkınma Bakanlığı (2018). *Yaşlanma özel ihtisas komisyon raporu*. Ankara.
- Kılınç, E. (2012). *İhtilal, ihtiras ve ideal 68 kuşağı hakkında*. Ötüken Neşriyat.
- Kim, J. & Kang, S. (2018). Work longer, better satisfaction? Financial and psychological satisfaction among Korean baby boomers and older workers, *International Social Work*, 61(6), 809-825. <https://doi.org/10.1177/0020872816670476>
- Kwon, H. J., Ahn, M., Lee, S. & Kim S. (2015). U.S. Baby boomers’ desire to age in place and residential satisfaction, *Journal of Housing For the Elderly*, 29(4), 348-372, <https://doi.org/10.1080/02763893.2015.1055028>
- Lancaster, L. (2003). The click and clash of generations. *Library Journal*, 128(17), 36-39.
- Latif, H. ve Serbest, S. (2014). Türkiye’de 2000 kuşağı ve 2000 kuşağının iş ve çalışma anlayışı, *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, 2(4), 132-163
- Lay, K., King, L. J., & Rangel, J. (2008). Changing characteristics of drug use between two older adult cohorts: Small Sample speculations on baby boomer trends to come, *Journal of Social Work Practice in the Addictions*, 8(1), 116-126, <https://doi.org/10.1080/15332560802112078>
- Lee, J. (2020). Trajectories of mental health across baby boomers: latent growth curve modeling for depression, *Social Work in Mental Health*, 18(1), 96-120, <https://doi.org/10.1080/15332985.2019.1683674>
- Lower, J. (2008). Brace yourself here comes generations Y. *Critical Care Nurse*, 28(5), 80-84. <https://doi.org/10.4037/ccn2008.28.5.80>
- Lyons, S. T., & LeBlanc, J. E. (2019). Chapter 13: Generational identity in the workplace: Toward understanding and empathy in *Creating Psychologically Healthy Workplaces* Edited by Ronald J. Burke and Astrid M. Richardsen Cheltenham, Gloucestershire, Edward Elgar Publishing Limited. <https://doi.org/10.4337/9781788113427.00022>
- Mannheim, K. (1952). The problem of generations, Kecskemeti, P. (ed.). *Essays on the sociology of knowledge: Collected works*, Volume 5, (p. 276–322). New York: Routledge.
- Mathiyazhagan, N. (2016). *An exploration of baby boomer mass retirement effects on information systems organizations*. [Yayımlanmamış doktora tezi]. Walden University.
- McCrinkle, M., & Wolnger, E. (2014). *The ABC of XYZ: Understanding the global generations*. UNSW Press.

- MetLife Mature Market Institute. (2011). *Housing trends updates for the 55+ market*. <https://www.metlife.com/mmi/research/55-housing-trends-update.html#findings>
- Müftüler, H. G. (2018). Modern toplumda yaş ve yaşlı ayrımcılığı, *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 181-214.
- Nelson, T. D. (2011). Chapter 2: Ageism: The strange case of prejudice against the older you. In R.L. Weiner and S.L. Willborn (Eds), *Disability and aging discrimination: Perspectives in law and psychology*, (p. 37- 47). New York, NY: Springer, https://doi.org/10.1007/978-1-4419-6293-5_2
- Ozanne, E (2009). Negotiating identity in late life: Diversity among Australian baby boomers. *Australian Social Work*, 62(2), 132-154, <https://doi.org/10.1080/03124070902836004>
- Petersen, M., & Warburton, J. (2012). Residential complexes in Queensland, Australia: A space of segregation and ageism? *Ageing and Society*, 32(1), 60-84.
- Phillipson, C., Leach, R., Money, A., & Biggs, S. (2007). Social and cultural constructions of ageing: The case of the Baby Boomers. *Sociological Research Online*, 13(35), 1-14. <http://www.socresonline.org.uk/13/3/5.html>
- Ruminjo, I. N. (2017). *Retired, unmarried, male baby boomer attitudes and behaviors toward disease prevention*. [Yayımlanmamış doktora tezi]. Walden University.
- Staance (2020). *Coronavirus reactions*. <https://www.staance.com/post/coronavirus-reactions/> (Erişim tarihi: 10.02.2022)
- Sternberg, J. (2019). *The theft of a decade: Baby boomers, millennials, and the distortion of our economy*, PublicAffairs.
- Strauss, W. & Howe, N. (1991). *Generations: The history of America's future, 1584 to 2069*. William Morrow and Company, Inc., New York.
- Türk Dil Kurumu Sözlüğü (t.y.). "Kuşak" <https://sozluk.gov.tr> (Erişim Tarihi: 21.05.2021)
- Türköne, M. (2012). *68 kuşağı: Darbe peşinde koşan bir nesil*. İstanbul: Nesil Yayınları.
- TÜİK (2019). *Haber Bülteni*, Sayı: 30699
- TÜİK (2021). *İstatistiklerle Yaşlılar, 2020*. Sayı: 37227
- Wallace, J. E. (2006). Work commitment in the legal profession: A study of baby boomers and generation Xers. *International Journal of the Legal Profession*, 13(2), 137–151. <https://doi.org/10.1080/09695950600961293>
- Willets, D. (2010). *The pinch: How the baby boomers took their children's future – and why they should give it back*, London: Atlantic Books.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*, (11. Baskı). Seçkin Yayıncılık: Ankara.
- Yıldız, R., & Emecen, S. (2019). Hayatı anlamlandırmada ailenin rolü: Üç kuşak karşılaştırmalı analizi. *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi (SKAD)*, 5(11), 359-382. <https://doi.org/10.25306/skad.585856>
- Zileli, G. (2002). *Yarıma: 1954-1972*. İstanbul: İletişim Yayınları.